

ÇOK HAREKETLİ SUÇLARDA İCRA BAşLANGICI

Beginning of Attempt in Multi Act Crimes

Dr. Öğretim Üyesi Bilgehan SAVAřCI TEMİZ*

ÖZET

Çok hareketli suçlar kanuni tanımında birden fazla hareketin yer aldığı uçlardır. Kendi içerisinde birleşmiş, seçimlik, bölünebilen ve itiyadi suçlar olarak ayrılabilen çok hareketli suçlarda tek hareketli suçların aksine kanunda tipik hareket olarak birden fazla hareket sayılmıştır. Çok hareketli suçlar bakımından özellikle birleşmiş hareketli suçlarda icranın ne zaman başladığına ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Suça teşebbüs bakımından en önemli sorunlardan biri hazırlık hareketleri ile icra başlangıcı arasındaki sınırın çizilebilmesidir. İcra başlangıcı her bir suç tipi açısından bağımsız olarak değerlendirilmesi gereken bir husustur. Çok hareketli suçlar bakımından da hareketin hazırlık hareketi mi icra hareketi mi olduğu her suç bakımından failin kastının yöneldiğı suç tipinin unsurları ve özellikleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Birleşmiş hareketli suçlarda suçun oluşması yani tamamlanması için kanunda gösterilen hareketlerin birlikte yapılması gerekmektedir. Tipik olarak gösterilen hareketlerden birincisinin gerçekleş-tirildiğı ancak ikinci hareketin icrasına başlanmadığı durumlarda

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi ABD, mail: bilgehan.savasci@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5567-2646.

Makale Geliř Tarihi: 18.07.2024

Makale Kabul Tarihi: 12.12.2024

⇒ **Atıf Şekli:** Bilgehan Savaşçı Temiz, “Çok Hareketli Suçlarda İcra Başlangıcı”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20/1 (2025): 337-392

⇒ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

suçun teşebbüs aşamasında mı kaldığı yoksa hazırlık hareketleri safhasında mı olduğu doktrinde tartışmalıdır. Çalışmada doktrin-deki tartışmalara da yer verilerek çok hareketli suçlar bakımından icra hareketlerinin ne zaman başladığı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok hareketli suçlar, seçimlik hareketli suçlar, birleşmiş hareketli suçlar, icra başlangıcı, özel belgede sahtecilik.

ABSTRACT

Multi-action crimes are cases where the legal definition encompasses more than one action. Unlike single-action crimes, multi-action crimes—which can be categorized as compound, alternative, divisible, and habitual crimes—are characterized by the enumeration of multiple typical actions within the law. In the context of multi-action crimes, particularly with respect to compound action crimes, there exist discussions concerning the point at which the execution of the crime commences. One of the most significant challenges in relation to criminal attempt is the delineation of the boundary between preparatory actions and the initiation of execution. The commencement of execution constitutes a matter that must be independently assessed for each type of crime. In the case of multi-action crimes, determining whether an action qualifies as preparatory or as part of the execution necessitates a separate evaluation for each crime, taking into consideration the elements and characteristics of the specific crime type toward which the perpetrator's intent is directed. In compound action crimes, the completion of the offense requires that the actions specified in the law be performed collectively. In instances where the first of the typically designated actions has been carried out but the execution of the second action has not yet begun, it remains a matter of doctrinal debate whether the crime is situated at the attempt stage or remains within the preparatory phase. This study seeks to investigate the point at which the execution of actions begins in multi-action crimes, incorporating the relevant debates within legal doctrine.

Keywords: Multi-act crimes, optional act crimes, combined act crimes, beginning of attempt, forgery of private documents.

EXTENDED ABSTRACT

One of the objective elements of typicality is the *actus reus*. The *actus reus* which constitutes the dynamic element of the crime, is the voluntary human behavior, both executive and negligent, which has an effect on the outside world. The existence of an cannot be mentioned without an act. This rule is universally expressed by the

principle of *nullum crimen sine actione*, which means that there is no crime without action. The existence of a crime depends primarily on the act. Every definition of crime in the law necessarily includes an act; there is no definition of crime that does not include human action. Article 38/1 of the Constitution explicitly adopts the rule that there is no crime without an act by stating that the act is not criminalized by the law. An act is a human behavior, whether it is an act of commission or omission. Modern criminal law is based on the act, i.e. movement. For this reason, movement is an indispensable material element in terms of determining whether the crime has occurred or not. Movement, which is an activity of the human body, has a physical structure and necessarily takes place in the outside world. Movement may be in the form of doing or not doing. Physical actions, such as speaking, hand and arm movements, and thoughts in the brain come out through movement. It is not possible to punish a person only because of his/her anti-social thoughts or personality without an action. The understanding of the criminal law of the act is based on the concept of action and prevents the punishment of abstract thoughts and unaccepted lifestyles that are contrary to the dominant values in society. In this understanding, the basis of punishment is not the personality of the perpetrator, but his/her actions that bring about changes in the external world. Although mere thought is not an act, when the thought is reflected to the outside world through words, writing, mimicry and gestures, it has become concrete and has caused an effect on the outside world; therefore, we can now mention of an act. In this case, movement transcends the dimension of abstract thought and reaches a level that can be described to a certain extent, that is, it becomes concrete.

In each crime definition in the laws, the structural elements of the crime are stipulated in various ways. In order to speak of a typical act, all of these elements in the law must be realized in the concrete case. In order for the perpetrator's behavior to be considered a typical act, all actions must be performed in the form and manner specified in the law. Otherwise, the act and conformity to the type and therefore the crime cannot be mentioned. The important act in terms of criminal law is the act that exactly matches the definition of the crime in the law, any behavior performed in the outside world does not constitute an act unless it complies with the type. Due to the variety of acts included in the crime definitions in the law, crimes can be divided into various classes according to the number, form, importance and continuity of the execution of the act. It is possible for an offense to be included in more than one

class according to its characteristics. According to the number of actions, crimes are divided into two as single-action crimes and multi-action crimes. Crimes in which more than one movement is regulated in the legal definition are multi-movement crimes. Unlike single-movement crimes, in multiple-movement crimes, more than one movement is counted as a typical movement in the law. Although the doctrine refers to combined (more than one movement) crimes as multiple-movement crimes, in this study, the crimes in which more than one movement is shown in the definition in the law are defined as multiple-movement crimes, and multiple-movement crimes are classified as combined-movement crimes, divisible crimes, optional-movement crimes and habitual crimes.

One of the most important problems in terms of criminal attempt is to draw the boundary between preparatory acts and the beginning of attempt, although it is a problem that should be examined separately for each type of crime, it is also important to make this distinction in accordance with the rule of law. If an act that is a preparatory act is accepted by the legislator as a typical act in terms of the type of crime envisaged by the legislator, this act is no longer a preparatory act but an executive act in terms of the relevant crime. In terms of multi-motor crimes, whether the act is a preparatory or executive act should be evaluated separately for each crime, taking into account the elements and characteristics of the type of crime to which the perpetrator's intent is directed.

Combined-movement crimes are the crimes in which the legislator binds the occurrence of the crime to the joint performance of more than one act specified in the law. In these types of crimes, which are also referred to as multiple-movement or multi-movement crimes, unlike optional-movement crimes, all of the multiple actions specified in the norm must be performed together. The meaning of doing more than one act together is not to do them all at the same time, there may be succession between the acts. In crimes with combined actions, the actions specified in the law must be performed together in order for the crime to occur, that is, to be completed. However, it is controversial whether the crime remains in the attempt stage or whether it is in the stage of preparatory acts in cases where the first of the acts shown as typical is performed but the execution of the second act is not started. The majority of the doctrine rightly examines the issue according to the crimes, argues that the first act in the crime of forgery of private documents is not sufficient for the beginning of the attempt and accepts this act as a preparatory act. According to our acceptance, in the crime of forgery of a private document, which is an example of a com-

bined action crime, the crime occurs when the forged or altered private document is used. In our opinion, it is not possible to accept the act of arranging or changing an act written in the law as a preparatory act, not an executive act, in terms of the crime of forgery of private documents. Even if issuing a forged document can be accepted as a preparatory act on its own, the preparatory acts that are specifically accepted as a criminal act in the law should now be accepted as typical acts. The crime of forgery of a private document occurs with the issuance of a forged document and the use of a forged document, and two separate actions are required for the crime. The issuance of a forged private document is the act that precedes the use and constitutes one of the constituent elements of the crime, and the acceptance of this act as a preparatory act is contrary to the theoretical principles of the institution of attempted crime. Because, according to the material objective theory accepted by the law, the acts included in the legal definition and the acts that have a compulsory connection with the act and are an integral part of the typical act, even if they are not included in this definition, are executive acts. A preparatory act is an act that is not written in the law and does not yet violate any legal provision. However, if an act that is a preparatory act is specifically regulated and sanctioned in the law, it is no longer preparatory but an executive act. In our opinion, it is not a proper approach to consider an act that is included in the law as a preparatory act, while accepting even the acts that are not included in the law but have a mandatory relationship with the act as an executive act. However, of course, the mere determination that a private document has been forged or altered is not sufficient alone to hold the perpetrator responsible for attempted forgery of a private document. The forgery of a forged private document without the intention to use it or the alteration of an existing private document without the intention to use it does not constitute the crime of forgery of a private document. In terms of crimes with combined action, it should be accepted that the perpetrator has started the execution of the crime in cases where it is understood that the perpetrator's intention is to perform the second act and this can be determined. In cases where it is understood that the perpetrator performed the first act in order to perform the second act, the provisions of attempt should be applied to the perpetrator.

GİRİŞ

Suçun varlığı öncelikli olarak fiile bağlıdır. Kanundaki her suç tanımını mutlaka bir fiil içermektedir, insan hareketi içermeyen hiçbir suç tanımı bulunmamaktadır¹. Anayasa'nın 38/1 maddesinde de *kanunun suç saymadığı fiil* denilerek fiilsiz suç olmayacağı kuralı açıkça benimsenmiştir². Modern ceza hukuku fiil yani hareket üzerine kurulmuştur³. Bu nedenle hareket suçun oluşup oluşmadığının tespiti bakımından vazgeçilemez bir maddi unsurdur.

İnsan bedeninin bir faaliyeti olan hareket fiziksel bir yapıya sahiptir ve mutlaka dış dünyada gerçekleşmektedir. Hareket yapma ya da yapmama biçiminde olabilir⁴. Söz söyleme, el, kol hareketi gibi fiziksel faaliyetleri ile beyinde olan düşünce hareket aracılığıyla dışarıya çıkmaktadır⁵. Kişinin gerçekleştirmiş olduğu bir hareket olmaksızın sadece anti sosyal düşünceleri veya kişiliği nedeniyle cezalandı-

¹ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 179; Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım (Ankara: Savaş Yayınevi, 2023), 111; Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022) 224; Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 135; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 214; Mustafa Özen, Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 217; Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992), 153; Turhan Tufan Yüce, Ceza Hukuku Dersleri Cilt:1 (Manisa: Şafak Basım ve Yayınevi, 1982), 193; Uğur Alacakaptan, Suçun Unsurları (Ankara: AÜHF Yayınları, 1970), 40; Yaprak Öntan, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 25.

² Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: US-A Yayıncılık, 2016), 168.

³ Berrin Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 304; Özen, Ceza Hukuku, 216.

⁴ Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 170; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2017), 237; Akbulut, Ceza Hukuku, 323; Özen, Ceza Hukuku, 216; Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 245; Gürkan Özocak, Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 82; Önder, Ceza Hukuku, 153.

⁵ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt I (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997), 370; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 203; Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75 (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2021), 241; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku, 113-114; Demirbaş, Ceza Hukuku, 225; Hakeri, Ceza Hukuku, 134.

rılması mümkün değildir⁶. Fiil ceza hukuku anlayışı hareket kavramını esas almakta ve toplumda hâkim olan değerlere aykırılık taşıyan soyut düşüncelerin ve kabul görmeyen hayat tarzlarının cezalandırılmasını engellemektedir. Bu anlayışta cezalandırmanın temelinde failin kişiliği değil, dış dünyada değişiklik meydana getiren hareketleri yer almaktadır⁷. Salt düşünce hareket olmamakla birlikte, düşünce söz, yazı, mimik ve jestlerle dışarıya yansıtıldığında artık somutlaşmış ve dış dünyada bir etkiye neden olmuştur, dolayısıyla artık hareketten söz edilebilir⁸. Bu halde hareket soyut düşünce boyutunu aşarak belli ölçüde tarif edilebilir bir düzeye ulaşmakta yani somutlaşmaktadır⁹.

Kanunlarda yer alan suç tipleri genellikle icrai ve ihmali hareketle ve bunların kasıtlı veya taksirli işleniş şekilleriyle tanımlanmıştır. Dolayısıyla hareket kavramının; ceza hukuku bakımından önemli kasıtlı, taksirli, icrai, ihmali tüm suç tiplerini kapsayacak; ceza hukuku bakımından önemli olmayan, ceza hukukunu ilgilendirmeyen hareketleri ise kapsam dışında bırakacak şekilde genel ve soyut bir şekilde tanımlanması gerekir¹⁰. Ceza hukuku bakımından önemsiz olan ve cezalandırılmayan hareketlerin belirlenip ceza hukukunun dışına çıkarılması ancak hareket kavramının tanımlanması suretiyle mümkün olabilmektedir¹¹. Yine hareket; tipiklik, hukuka aykırılık ve kusunun konusunu oluşturduğu için bunların kendisine bağlanabilmesini mümkün kılan maddi bir içeriği de haiz olmalıdır¹². Ancak elbette tüm

⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku, 113; Demirbaş, Ceza Hukuku, 225; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 90; Mehmet Emin Artuk vd., Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 311; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 203; Zafer, Ceza Hukuku, 241; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 214; Akbulut, Ceza Hukuku, 323; Önder, Ceza Hukuku, 153; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 39.

⁷ Hakeri, Ceza Hukuku, 134; Hakan Karakehya, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 50.

⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182; Koca ve Üzülmüş, 104; Akbulut, Ceza Hukuku, 323, Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 370.

⁹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku, 90; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 205.

¹⁰ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku, 90,99; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 205; Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 304.

¹¹ Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 205.

¹² Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku, 91.

suçları kapsayacak genel bir tanıma ulaşabilmek, suçların niteliklerinin birbirinden farklı olması dolayısıyla oldukça zordur. İcrai hareketin tespitinde dış dünyada gerçekleşen iradi insan davranışı yeterli olup hareket herhangi bir norma başvurmadan belirlenebilirken, ihmali hareket için emir içeren bir norma aykırılık gerekmektedir. Dolayısıyla ihmali hareket ancak emredici bir norma başvurulmak suretiyle belirlenebilmektedir, yani ihmali hareketin tespiti icrai bir davranışta bulunmayı emreden bir normun varlığına bağlıdır¹³. Yine taksirli suçlar dikkat ve özen yükümlülüğünün kaynağı bakımından normatif bir değerlendirmeyi, norma aykırılığın tespitini gerektirmektedir. Fail iradi davranışını gerçekleştirirken dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket etmiştir. Dolayısıyla taksirli suçlarda da ihmali suçlarda olduğu gibi normatif bir değerlendirme yapmak gerekir¹⁴. Bu nedenle icrai, ihmali, taksirli, kasıtlı suç tipleri birbirinden ayrı şekilde incelenmelidir¹⁵.

Hareketin tanımlanmasına ilişkin doktrinde birçok fiil teorisi ileri sürülmüş ve tartışılmıştır, ancak çalışmamızın kapsamı dışında kaldığı için biz bu görüşlere değinmiyoruz. Sadece bizim gai hareket teorisine katıldığımızı söylemekle yetiniyor ve hareketi *“kişinin iradesi tarafından hükmedilen veya hükmedilecek, belirli bir amaca yönelen, dış dünyada cerayan eden icrai yahut ihmali insan davranışı”* ¹⁶ olarak tanımlıyoruz. Suç teorisine konu olan hareket; herhangi bir insan eylemi değil kanuni tipte yer alan ve haksızlık teşkil eden insan davranışdır¹⁷. İnsan davranışının ceza hukuku bakımından hareket olarak kabul edilmesi bu davranışın belli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiş olmasına ve kişinin yönlendirilebilir iradesinin ürünü olmasına bağlıdır¹⁸.

¹³ Artuk vd., Ceza Hukuku, 333.

¹⁴ Artuk vd., Ceza Hukuku, 334.

¹⁵ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku, 102.

¹⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 179; Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku, 102.

¹⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180; Demirbaş, Ceza Hukuku, 228.

¹⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180; Demirbaş, Ceza Hukuku, 228; Akbulut, Ceza Hukuku, 230; Karakehya, Ceza Hukuku, 52; Özen, Ceza Hukuku, 217.

I. HAREKET

Tipikliğin objektif nitelikte unsurlarından birisi harekettir. Suçun dinamik unsurunu oluşturan hareket; dış dünyada etki doğuran icrai ve ihmali iradi insan davranışdır¹⁹. Hareket olmaksızın haksızlık teşkil eden suçun varlığından bahsedilemez. Bu kural evrensel olarak da fiil olmadan suç olmaz anlamına gelen nullum crimen sine actione ilkesiyle ifade edilmiştir. Suçun vazgeçilemez bir unsuru olmasına karşın hareketin ne anlama geldiği Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanmamıştır²⁰. Türk hukukunda hareket yerine fiil, davranış, eylem gibi terimler de kullanılmaktadır²¹. Türk Ceza Kanunu'nda da hareket, davranış, fiil deyimleri hareket yerine kullanılarak terim birliğine gidilmemiştir²². Ancak çalışmamızın konusu olan teşebbüsle ilgili 35. ve 36. madde hükümlerinde hareket terimi kullanılmıştır²³.

¹⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 311.

²⁰ Selman Dursun, Disiplinler Arası Bir Yaklaşımla Ceza Hukukunda Hareket Kavramı ve Terimi (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021) 153-154.

²¹ Bir görüş fiil ile hareket arasında fark bulunduğunu savunmakta ve fiilin sadece insana özgü olduğunu, sadece insan davranışlarının fiil kabul edilebileceğini hareketin ise insana özgü olmadığını, hayvanların da hareket edebildiklerini veya rüzgârın etkisiyle dalın sallanması örneğinde olduğu gibi doğa etkisi ile de hareketin gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir. Bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182-183. Başka bir görüş ise davranış ile hareket terimleri arasında ayrım yapmakta ve davranışın anlamının hareketten daha dar ya da daha küçük olduğunu savunmakta ve doğal anlamda gerçekleştirilen beden hareketi sayısına göre bir ayrıma gitmektedir. Tek bıçak darbesi ile öldürme fiili bakımından; tek bıçak darbesinin tek bir davranış olduğunu, bu tek davranışın aynı zamanda tek bir hareket oluşturduğunu bu nedenle de davranışın hareket niteliğine sahip olduğunu kabul etmektedir. Ancak birden fazla bıçak darbesiyle öldürme örneğinde gerçekleştirilen birden fazla darbe dolayısıyla birden çok davranış olduğunu fakat tek bir hareketin olduğunu, dolayısıyla davranışın hareketten daha dar anlamda olduğunu kabul etmektedir, Özen, Ceza Hukuku, 218-219. Türk Ceza Kanunu'nda yer alan hareket, fiil, davranış terimlerinin Kanunda bulundukları hüküm ve yere ilişkin ayrıntılı açıklamalara ilişkin olarak Dursun, Ceza Hukukunda Hareket, 159-175.

²² Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 203; bkz TCK m. 22/6: "*Taksirli hareket sonucu neden olunan netice....*"; TCK m. 32/1: "*.....işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye....*"; TCK m. 83/1: "*Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranış gerçekleştirilmemesi dolayısıyla....*"

²³ TCK m. 35: "*Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da....*", m. 36: "*Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer*"

Ceza hukuku bakımından önemli olan hareket, dış dünyada bir değişikliğe neden olmakta, bir etki doğurmaktadır. Hareket mutlaka insan tarafından gerçekleştirilmelidir²⁴. Hayvan hareketleri, doğa olayları gibi insandan kaynaklanmayan fiiller ceza hukukunda hareket olarak kabul edilemeyeceği gibi, dış dünyada herhangi bir etkiye yol açmayan insan davranışları da yine hareket sayılmamaktadır²⁵. Hayvanın verdiği zararlardan sorumlu olan kişinin davranışı hayvan üzerindeki gözetim yükümlülüğünü yerine getirmeme hareketi yani ihmali davranıştır, yoksa hayvanın eylemi hareket kabul edilmemektedir. Hayvanın suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması halinde de suç oluşturan hareket hayvana değil insana aittir. Yani hayvan hareketi, hareket ancak insana izafe edildiğinde ceza hukukunda önem taşımaktadır²⁶. İnsandan kaynaklanmasına rağmen yönlendirici iradenin ürünü olmayan hareketler de ceza hukuku anlamında fiil kabul edilmemektedir. Sadece iradi olan ve belli bir amaca yönelik olan davranışlar hareket sayılmaktadır. Burada iradilik ile kastedilen fiile özgü, değerden yoksun, salt bir irade, saf psikolojik bir olaydır. Kusur değerlendirmesinde başvurulmuş irade yeteneği ile hareketin iradi olması birbirinden farklı kavramlardır²⁷. Bir davranışın hareket sayılabilmesi ile hareketi gerçekleştiren failin kusur yeteneğine sahip olup olmaması birbirinden ayrı değerlendirilmelidir. Tüm gerçek kişiler hareket yeteneğine sahip oldukları için kusur yeteneği olmayan akıl hastalarının veya çocukların davranışları da suç teşkil eden hareket oluşturmaktadır²⁸. Ancak bu kişilerin cezai sorumluluğunun tespiti suç değerlendirmesinden sonra gerçekleştirilecek ayrı bir konudur. Yani bir insan davranışının hareket sayılıp sayılmayacağı davranışı gerçekleştiren kişinin kusur yeteneğinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir²⁹.

²⁴ Hakeri, Ceza Hukuku, 135.

²⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182; Artuk vd., Ceza Hukuku, 311-312; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 204; Zafer, Ceza Hukuku, 241; Hakeri, Ceza Hukuku, 137; Akbulut, Ceza Hukuku, 323.

²⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182; Toroslu ve Toroslu, 111; Zafer, Ceza Hukuku, 241; Akbulut, Ceza Hukuku, 323.

²⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180; Koca ve Üzülmüş, 103; Artuk vd., Ceza Hukuku, 314.

²⁸ Koca ve Üzülmüş, 103; Artuk vd., Ceza Hukuku, 314; Akbulut, Ceza Hukuku, 229; Karakehya, Ceza Hukuku, 52.

²⁹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 182.

Ceza hukukunda sadece insan davranışları hareket kabul edilmesine karşın her insan hareketi de fiil sayılmamaktadır³⁰. İnsanın tamamen iradesi dışında, karşı konulamaz, mutlak bir kuvvetin etkisi altında gerçekleşen davranışlar hareket kabul edilmemektedir³¹. Mutlak cebirin kaynağı bir insan olabileceği gibi bir doğa olayı da olabilir³². Mutlak cebir altındaki kişinin iradesi mutlak kuvvetin etkisiyle tamamen devreden kalkmıştır. Bu durumda kişinin iradesinden bahsedilemeyeceği için ortada iradi bir davranış dolayısıyla ceza hukuku anlamından bir hareket de bulunmamaktadır³³. Bir tabiat olayından kaynaklanan ve yine kişinin iradesinin saf dışı kalmasına neden olan mücbir sebep halinde de mutlak bir kuvvet söz konusudur ve iradi hareketten söz edilemez. Dolayısıyla bu etkiyle gerçekleştirilen hareketler de fiil değildir³⁴. Benzer şekilde dışarıdan gelen bir uyarıyla gerçekleşen, insan bedeninin beynine uyarı gitmeden kendiliğinde tepki göstermesi olan ve irade dışı bir sinir etkinliği şeklinde tanımlanabilecek refleks hareketler ile kişinin şuurunun tamamen ortadan kalktığı narkoz veya hipnotik telkin gibi tam bir bilinçsizlik hali altında gerçekleştirilen davranışlar da hareket sayılmazlar³⁵. Ancak kişinin şuurunu tamamen ortadan kalkmamış, sadece bulanıklaşmış veya bozulmuş ise bu durumda gerçekleşen hareketler fiil kabul edilir. Uyku halinde gerçekleştirilen hareketler iradi olmadığı için hareket sayılmaz. Ancak failin uyumadan önce gereken önlemleri almaması halinde dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı ihmali bir davranışı söz konusu olup bu bir hareket oluşturmaktadır³⁶. Otomatikleşmiş hareketler, affekt hareketler de denilen ani karar sonucu gerçekleştirilen insan davranışları iradeyi devre dışı bırakmadıkları ve hala hâkim olabilir bir irade söz konusu olduğu için hareket kabul edilmektedir³⁷.

³⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180.

³¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180; Koca ve Üzülmüş, 104; Artuk vd., Ceza Hukuku, 314; Akbulut, Ceza Hukuku, 317; Özen, Ceza Hukuku, 217.

³² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 180; Koca ve Üzülmüş, 104; Artuk vd., Ceza Hukuku, 314.

³³ Koca ve Üzülmüş, 104; Artuk vd., Ceza Hukuku, 314.

³⁴ Artuk vd., Ceza Hukuku, 315.

³⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 181; Koca ve Üzülmüş, 104; Artuk vd., Ceza Hukuku, 316-317; Akbulut, Ceza Hukuku, 316-317; Özen, Ceza Hukuku, 217.

³⁶ Artuk vd., Ceza Hukuku, 317.

³⁷ Artuk vd., Ceza Hukuku, 316-317; Akbulut, Ceza Hukuku, 318-319.

II. HAREKETİN NİTELİĞİNE GÖRE SUÇLARIN SINIFLANDIRILMASI

Kanunlarda yer alan her bir suç tanımında suçun yapısal unsurları çeşitli şekillerde hüküm altına alınmıştır. Tıpe uygun fiilden bahsedilmek için kanunda yer alan bu unsurların hepsinin somut olayda gerçekleşmesi gerekir. Failin davranışının tipik fiil sayılması için tüm hareketlerin kanunda gösterilen şekil ve tarzda gerçekleştirilmesi zorunludur³⁸. Aksi takdirde fiil ve tıpe uygunluktan dolayısıyla suçtan da bahsedilemez. Ceza hukuku bakımından önemli hareket; kanunda yer alan suç tanımına birebir uyan harekettir, dış dünyada gerçekleştirilen herhangi bir davranış tıpe uygun olmadığı sürece hareket oluşturmaz³⁹. Kanundaki suç tanımlarda yer alan hareketlerin çeşitli olması nedeniyle suçlar hareketin sayısına, şekline, önemine ve icrasının süreklilik gösterip göstermemesine göre çeşitli sınıflara ayrılabilir. Bir suçun özelliğine göre birden fazla sınıfta yer alması mümkündür⁴⁰. Hareketin sayısına göre suçlar tek hareketli suçlar ve çok hareketli suçlar olarak ikiye ayrılır⁴¹.

A. Hareketin Sayısına Göre Suçların Sınıflandırılması

1. Tek hareketli suçlar

Tek hareketli suçlar; kanunun tek bir hareketin gerçekleştirilmesini suçun işlenmesi için yeterli kabul ettiğı suçlardır⁴². Kasten öldürme (TCK m. 81), kasten yaralama (TCK m. 86), hırsızlık (TCK m.141) tek hareketli suçlara örnek olarak verilebilir. Tek bir hareket ile doğal anlamda değil, hukuki anlamda teklik kastedilmektedir⁴³. Doğan an-

³⁸ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 122.

³⁹ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 122.

⁴⁰ Karakehya, Ceza Hukuku, 55; Akbulut, Ceza Hukuku, 332.

⁴¹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 334.

⁴² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 183; Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 122; Artuk vd., Ceza Hukuku, 334; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 212; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 264; Zafer, Ceza Hukuku, 250; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 55; Akbulut, Ceza Hukuku, 333; Özen, Ceza Hukuku, 229; Yüce, Ceza Hukuku, 204; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 373; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 45.

⁴³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 183; Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 122; Artuk vd., Ceza Hukuku, 334; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 55; Özen, Ceza Hukuku, 229; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 45.

lamda birden fazla hareket olmasına rağmen doğal veya tipik hareket tekliği söz konusu ise gerçekleştirilen birden fazla hareket tek bir hareket kabul edilir⁴⁴. Bu anlamda üç kez yumruk atmak suretiyle kasten yaralama suçu işlenmesi halinde her ne kadar fail doğal anlamda üç yumruk atarak üç kez hareket etmiş ise de bu hareketler hukuki olarak tek bir hareket sayılmaktadır⁴⁵. Veya TCK m. 183 de düzenlenen gürültüye neden olma suçu bakımından gürültüye neden olma hareketi tipik olarak tektir, doğal anlamda failin gürültüye neden olan birden çok hareketi olabilir ancak tüm bunlar tek bir hareketi oluşturur⁴⁶. Ancak tipik hareket tekliği oluştursa dahi kanuni tanımda tek bir hareket yer almayıp birden fazla hareket bulunmakta ise artık ilgili suç tek hareketli suçlar sınıfına girmemektedir⁴⁷. Örneğin tipik hareket tekliğinin söz konusu olduğu seçimlik hareketli suçlarda veya birleşmiş hareketler suçlarda kanunda birden fazla hareket sayılmıştır, bu birden fazla hareketin tipik olarak tek hareket oluşturması bu suçların tek hareketli suçlar olarak kabulü sonucunu doğurmaz.

2. Çok Hareketli Suçlar

Kanuni tanımda birden fazla hareketin düzenlendiği suçlar çok hareketli suçlardır. Çok hareketli suçlarda tek hareketli suçların aksine kanunda tipik hareket olarak birden fazla hareket sayılmıştır. Doktrinde çok hareketli suçlar olarak birleşmiş (birden fazla hareketli) suçlar kastedilse de biz kanundaki tanımda birden fazla hareketin gösterildiği suçları çok hareketli suçlar olarak tanımlamayı ve çok hareketli suçları da kendi içerisinde birleşmiş hareketli suçlar, bölünebilen suçlar, seçimlik hareketli suçlar ve itiyadi suçlar olarak sınıflandırmayı tercih ettik⁴⁸. Bu suç tipleriyle ilgili ayrıntılı açıklamalar icra başlangıcı anlatılırken yapılacaktır.

⁴⁴ Akbulut, Ceza Hukuku, 333.

⁴⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 183; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 122; Artuk vd., Ceza Hukuku, 334.

⁴⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, 333.

⁴⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, 333.

⁴⁸ Benzer şekilde, Artuk vd., Ceza Hukuku, 335.

III. TEŞEBBÜS

Teşebbüs failin fiilin icrasına elverişli hareketlerle başlayıp elinde olmayan nedenlerle icra hareketlerini tamamlayamaması veya icra hareketlerini tamamlamasına rağmen neticenin meydana gelmemesidir. Türk Ceza Kanunu'nun 35. maddesinde düzenlenen teşebbüsün şartları; kasten işlenen bir suçun ve bu suçu işlemeye yönelik kastın varlığı, gerçekleştirilen fiilin icra hareketi niteliğinde olması, elverişli hareketlerin gerçekleştirilmesi ve failin elinde olmayan nedenlerle icra hareketlerini tamamlayamaması veya icra hareketlerini tamamlamasına rağmen neticenin gerçekleşmemiş olmasıdır. Biz çalışmamız özelinde çok hareketli suçlarda icra başlangıcını inceleyeceğimiz için bu şartlardan sadece gerçekleştirilen fiilin icra hareketi niteliğinde olması üzerinde duracağız.

A. Hazırlık Hareketleri ile İcra Hareketlerinin Birbirinden Ayrılması

Ceza hukukunda suç, suç yolu (iter criminis) denilen çeşitli aşamalardan geçerek meydana gelmektedir⁴⁹. Kişinin suçu işlerken izlediği yol; düşünce aşaması, hazırlık hareketleri aşaması, icra hareketleri aşaması ve suçun tamamlanması aşamalarından oluşmaktadır⁵⁰. Kimi suçlar bakımından bu aşamalar belirgin olmasına karşın kimi suçlarda iç içe geçmektedir. Düşünce aşaması failin zihninde olan, suçu düşündüğü, değerlendirdiği, suç kararını verdiği aşamadır⁵¹.

⁴⁹ Özocak, Suça Teşebbüs, 21.

⁵⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 555; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 422; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Aksoy İpekçioğlu failin suç işlerken izlediği yolu düşünce, karar, hazırlık, icra, tamamlanma ve son bulma olarak kabul etmektedir, Pervin Aksoy İpekçioğlu, Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 21. Özocak suç yolunu düşünce aşaması, icra hareketleri, suçun tamamlanması ve son bulması olarak dörde ayırmakta, hazırlık hareketlerini icra hareketleri aşamasının içinde incelemektedir, bkz. Özocak, Suça Teşebbüs, 21-24. Selçuk ise psikolojik evre ve maddi evre olarak suç aşamalarını ikiye ayırmakta; düşünce aşamasını psikolojik evrenin, hazırlık ve icra aşamalarını ise maddi evrenin içinde değerlendirmektedir, bkz. Sami Selçuk, "Suç, Suç Yörüngesi ve Kalkışmanın Konumu", Adalet Dergisi 5/Cumhuriyetimizin 60. Yılı Özel Sayısı (1983): 802-804, benzer şekilde Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 1 (Ankara: Adalet Yayıncılık, 2010) 955.

⁵¹ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 422; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Selçuk, Suç Yörüngesi, 802.

Herhangi bir davranışla dış dünyaya yansımaya düşünce bir zihin faaliyeti olduğu için icra hareketlerine başlanmamış suç işleme kararları ceza hukukunun müdahale alanına girmez. Ceza hukukunun alanına girmesi için bu düşüncenin suç tanımına uyan bir hareketle dış dünyada aksetmesi gerekir⁵². Suç işleme kararı suç işleme kastı ile aynı anlama gelmemekte, daha çok haksızlık gerçekleştirilmeden önce failde bulunan suç işleme niyetini göstermektedir⁵³.

Hazırlık hareketleri aşaması suç işlemeye karar veren failin suçu işlemek için hazırlık yaptığı, çeşitli faaliyetlerde bulunduğu safhadır⁵⁴. Bu aşamada fail suçta kullanacağı araçlara karar verip bu araçları edinmekte, mağdur hakkında bilgi toplamakta, suç planını yapmaktadır. Tüm bu hareketler faili işleyeceği suça hazırlayıcı nitelikte oldukları için hazırlık hareketi olarak kabul edilmektedir⁵⁵. Hazırlık hareketleri kural olarak failin tasarruf alanındadır ve cezalandırılmamaktadır⁵⁶. Suç işleme kararının icrasına başlamak ile işlenmesine karar verilen suçun icrasına başlamak birbirinden farklıdır⁵⁷. İlk aşamada fail suç işleme kararına yönelik olarak hazırlık hareketi kabul edilen somut hareketler yapmakta ancak henüz tipik fiilin icrasına başlamamaktadır. Suç tipini ihlal eden bir fiil olmadığı için henüz ortada cezalandırılabilir bir hareket de bulunmamaktadır⁵⁸. Üçüncü safha işlenmesi düşünülen suçun elverişli hareketlerle icrasına başlanıldığı icra hareketleri aşamasıdır. İşlenmesine karar verilen suçun icrasına başlandığında artık gerçekleştirilen hareketler hazırlık hareketi değil

⁵² Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 422; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 457; Özocak, Suça Teşebbüs, 24.

⁵³ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335;—Alacakaptan, Suçun Unsurları, 77; Aksoy İpekçioğlu, Teşebbüs, 21; Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu, 956.

⁵⁴ Zafer İçer, Suça Teşebbüste Hazırlık Hareketleri ile İcra Hareketlerinin Birbirinden Ayrılması (İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021), 21.

⁵⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 555; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 458.

⁵⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 555; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 77; Özocak, Suça Teşebbüs, 84.

⁵⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 555; Artuk vd., Ceza Hukuku, 709; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 77; Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 1 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010) 631; İsmail Malkoç, Açıklamalı Ceza Kanunu Cilt 1 (Ankara: Malkoç Kitabevi, 2013) 519.

⁵⁸ Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 21.

⁵⁹ Özocak, Suça Teşebbüs, 26.

icra hareketidir⁵⁹. İcra hareketleri aşaması ile birlikte işlenmesi düşünülen suçun icra hareketlerine fail elverişli hareketlerle başlamaktadır. Dördüncü ve son aşama olan suçun tamamlanması safhasında ise eğer sırf hareket suçu söz konusu ise icra hareketleri tamamlanınca, neticeli bir suç söz konusu ise netice meydana gelince suç tamamlanmaktadır⁶⁰. Kişinin suça teşebbüsten dolayı cezalandırılması için sadece belli bir suça yönelik kastının tespit edilmiş olması yeterli değildir, aynı zamanda fail icraya başlamış olmalı, yani gerçekleştirmiş olduğu hareket icra hareketi niteliğinde olmalıdır⁶¹. Suça teşebbüs icra hareketlerinin elverişli hareketlerle başlaması ile birlikte cezalandırılmaktadır, Kanun'da da 35. maddede bu husus *"bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da"* ifadesi ile düzenlenmiştir.

Hazırlık hareketlerinin cezalandırılmamasına karşılık, elverişli hareketlerle icraya başlama cezalandırılmaktadır. Cezalandırılabilir teşebbüsün belirlenmesinde temel sorun hazırlık hareketleri ile icra hareketlerinin birbirinden ayrılabilmesidir⁶². Teşebbüs şartlarının temelinde icra başlangıcı yer almaktadır⁶³. Bu nedenle somut olayda hazırlık hareketleri ile icra hareketlerinin birbirinden ayrılması teşebbüs hükümlerinin uygulanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Hazırlık hareketleri bireylerin hareket serbestilerini olabildiğince geniş bırakmak için failin tasarruf alanında bırakılan ve kanun koyucunun hazırlık hareketlerini suç olarak tanımladığı istisnai haller⁶⁴ dışında cezalandırılmayan hareketlerdir⁶⁵. Bu aşamadaki hare-

⁵⁹ Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 21.

⁶⁰ Artuk vd., Ceza Hukuku, 710.

⁶¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 562.

⁶² Devrim Aydın, "Suça Teşebbüs", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 55/1 (2006): 91.

⁶³ Sulhi Dönmezer, "Teşebbüste Hazırlık ve İcra Hareketleri Tefriki", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 8/3-4 (1942): 436; Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu, 957.

⁶⁴ Bazen kanun koyucu suçla korunmak istenen hukuki değerın önemine göre hazırlık hareketlerinin tamamlanmış suç gibi cezalandırılmasını kabul edebilir veya hazırlık hareketlerini bağımsız olarak suç olarak düzenleyebilir. Örneğin TCK m. 227/1: *"Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır."* TCK m.

ketler korunan hukuki değer bakımından önemli bir tehlike oluşturmayan ve failin belli bir suça yönelik iradesinin de şüpheye yer bırakmayan bir şekilde anlaşılamadığı fillerdir⁶⁶. Hazırlık hareketleri aşamasında fail suç işlemekten vazgeçebileceği gibi suç işleme kararının net olarak belirlenememesi nedeniyle çoğunlukla bir şüphenin cezalandırılması söz konusudur⁶⁷. Zamansal olarak icra hareketlerinden önce gelen hazırlık hareketleri tipik hareket değildir, sadece o suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır⁶⁸. Bu hareketlerin ne kadar süre devam ettiği, tekrarlanma sayısı önemsizdir, diğer bir deyişle bu hareketler uzun bir süre devam etse veya birden fazla tekrarlanırsa dahi cezalandırılabilir icra hareketi değildir⁶⁹. Hazırlık hareketlerinin sona erip icra hareketlerinin başladığı an ise artık ceza hukukunun müdahale alanına girmektedir⁷⁰. İcra hareketleri tipiklikte yasaklanan hareket veya bu hareketin ayrılmaz bir parçasını oluşturan hareketlerdir⁷¹. Hazırlık hareketi ve icra hareketleri ayrımı suçun icrasına hangi anda başladığını belirleyebilmek için doktrin ve uygulama tarafından getirilmiştir⁷². Ancak hangi davranışın hazırlık hareketi,

316/1: “Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçlardan herhangi birini elverişli vasıtalarla işlemek üzere iki veya daha fazla kişi, maddi olgularla belirlenen bir biçimde anlaşılırsa, suçların ağırlık derecesine göre üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.” Yine fail tarafından gerçekleştirilen hazırlık hareketlerinin cezalandırılmamasına karşılık, suça iştirak halinde başkasının işlemiş olduğu kasıtlı bir suça, hazırlık hareketi mahiyetindeki hareketlerle yardım eden şerik cezalandırılmaktadır.

⁶⁵ Artuk vd., Ceza Hukuku, 718; Demirbaş, Ceza Hukuku, 468; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 425; Zafer, Ceza Hukuku, 522; Önder, Ceza Hukuku, 389; Ersin Şare, “Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 130 (2017): 133.

⁶⁶ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 422; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 458; Zafer, Ceza Hukuku, 522; Hakeri, Ceza Hukuku, 468; Soyaslan, Ceza Hukuku, 292; Önder, Ceza Hukuku, 389; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 77; Önder Tozman, Suça Teşebbüs (Ankara: Adalet Yayıncılık, 2015), 90-91; Özocak, Suça Teşebbüs, 85; İçer, Suça Teşebbüs, 23; Şare, Suça Teşebbüs, 133.

⁶⁷ Artuk vd., Ceza Hukuku, 718; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku, 286; Karakehya, Ceza Hukuku, 209; Akbulut, Ceza Hukuku, 811; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 421; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 50.

⁶⁸ Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 49; Aydın, Suça Teşebbüs, 92.

⁶⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 718.

⁷⁰ Artuk vd., Ceza Hukuku, 711-713.

⁷¹ İçer, Suça Teşebbüs, 24.

⁷² Tozman, Suça Teşebbüs, 89.

hangisinin ise icra hareketi olduğunu tespit etmek her zaman çok kolay değildir.

B. Doğrudan Doğruya İcraya Başlama Ölçütü

Suçta teşebbüs bakımından en önemli sorunlardan biri hazırlık hareketleri ile icra başlangıcı arasındaki sınırın çizilebilmesidir, her bir suç tipi için ayrı ayrı incelenmesi gereken bir problem olmasına karşın aynı zamanda bu ayrımın hukuk devleti kurallarına uygun şekilde yapılması da önem arz etmektedir⁷³. Hazırlık hareketi niteliğindeki bir hareket kanun koyucu tarafından öngörülen suç tipi açısından tipik hareket olarak kabul edilmiş ise artık bu hareket ilgili suç bakımından hazırlık hareketi değil icra hareketidir. Bu sebeple hareketin hazırlık hareketi mi icra hareketi mi olduğu her suç bakımından failin kastının yöneldiği suç tipinin unsurları ve özellikleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir⁷⁴.

Hazırlık hareketleri ile icra hareketlerinin birbirinden ayrılmasına ilişkin doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşler subjektif, objektif ve karma olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Subjektif görüş failin iradesine, kastına üstünlük tanımakta, failin suç işleme kastını kesin şekilde ortaya koyan davranışları icra hareketi kabul etmektedir⁷⁵. Teoriye göre soyut suç işleme kararı failin teşebbüs dolayısıyla cezalandırılması için yeterli değildir, suç işleme iradesini etkin bir şekilde gösteren hareketlerin de yapılması gerekir⁷⁶. Objektif görüş subjektif görüşün aksine failin iradesini değil gerçekleştirdiği hareketi incelemekte ve failin o ana kadar gerçekleştirmiş olduğu hareketin objektif anlamını incelemektedir⁷⁷. Görüş somut olayda failin gerçekleştirdiği hareketi, hareketin nite-

⁷³ Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 357; Hakeri, Ceza Hukuku, 469; Tozman, Suça Teşebbüs, 87.

⁷⁴ İçer, Suça Teşebbüs, 30-31.

⁷⁵ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 425; Artuk vd., Ceza Hukuku, 713-714; Demirbaş, Ceza Hukuku, 470; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 459-460; Zafer, Ceza Hukuku, 528; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 458; Yüce, Ceza Hukuku, 347; Özocak, Suça Teşebbüs, 107; Turhan Tufan Yüce, Teşebbüsde Hazırlık ve İcra Hareketlerinin Ayrılması Problemi ve Uygun İlliyyet Teorisinin bu Probleme Tatbiki Denemesi (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968), 23.

⁷⁶ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 425; Önder, Genel Hükümler, 403; Adem Sözüer, Suça Teşebbüs (İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1994), 202.

⁷⁷ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 423; Artuk vd., Ceza Hukuku, 715.

liğini, hareketin neticeye uzaklığını incelemekte ve sorunu çözmeye çalışmaktadır. Objektif teoriler kendi içerisinde de kronolojik teori, şekli ve maddi objektif teori, tek anlamlı hareket teorisi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kronolojik teori suçun tamamlanma anını temel almakta ve suçun tamamlanma anına uzak hareketleri hazırlık, yakın hareketleri ise icra hareketi kabul etmektedir⁷⁸. Şekli objektif teori kanuni tipte yer alan hareketleri esas almakta ve icra başlangıcı olarak tipik hareketi saymaktadır⁷⁹. Bu teori failin gerçekleştirmiş olduğu davranışın kanuni tipte gösterilen hareket olması halinde icranın başladığını, failin tipte yer almayan bir hareketi gerçekleştirmiş olması halinde ise bu hareketin hazırlık hareketi kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır⁸⁰. Teoriye göre hazırlık hareketleri icra hareketlerinin gerçekleşmesini kolaylaştıran, olanaklı hale getiren ancak suç tipini gerçekleştirmeyen hareketlerdir. İcra hareketleri ise ancak kanunda suçun temel ve nitelikli halleri bakımından gösterilen fiillerdir, failin hareketi ancak normda gösterilen fiillerle örtüştüğünde suçun icrasına başlanmıştır⁸¹. Günümüzde artık tek başına savunulmayan bu teori teşebbüs sahasını oldukça daraltmaktadır⁸². Şekli objektif teorinin ölçütleri suçta ve cezada kanunilik ilkesi ile uyumlu olmakla birlikte cezalandırılması gereken kimi icra hareketlerinin tipiklikte yer almadığı gerekçesiyle hazırlık hareketi sayılarak cezalandırılmaması sonucuna neden olabilir⁸³.

Maddi objektif teori icra başlangıcını hareketin suç tipiyle maddi bağlantısını esas alarak yapmakta, gerçekleştirilen hareketi nitelik itibariyle incelemektedir⁸⁴. Kanuni tanımda yer alan fiille zorunlu bir

⁷⁸ Artuk vd., Ceza Hukuku, 715; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 459; Yüce, Ceza Hukuku, 344; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 425; Özocak, Suça Teşebbüs, 93; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 54; Yüce, Teşebbüs, 16.

⁷⁹ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 423; Artuk vd., Ceza Hukuku, 715; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 425; Özocak, Suça Teşebbüs, 91; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 59; Yüce, Teşebbüs, 17.

⁸⁰ Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 357; Centel, Ceza Hukuku, 413; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 459; Akbulut, Ceza Hukuku, 812; Tozman, Suça Teşebbüs, 90-92.

⁸¹ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 423; Artuk vd., Ceza Hukuku, 715; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 425; Tozman, Suça Teşebbüs, 93.

⁸² Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 358; Akbulut, Ceza Hukuku, 812; Tozman, Suça Teşebbüs, 97.

⁸³ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 423; Sözüer, Suça Teşebbüs, 195.

⁸⁴ Demirbaş, Ceza Hukuku, 471.

bağlantısı bulunan ve tipik fiilin ayrılmaz bir parçası olan hareketleri icra hareketi, tipik fiille zorunlu ve ayrılmaz bağlantısı tespit edilemeyen davranışları ise hazırlık hareketi kabul etmektedir⁸⁵. İcraya başlamanın somutlaştırılması olarak görülen⁸⁶ Frank formülüne göre icra başlangıcı ile hazırlık hareketi arasındaki ayrım yapılan hareketin suç tipinde gösterilen fiille ilişkisine göre yapılmaktadır. Buna göre kanunî tipte gösterilen harekete doğal ve zorunlu olarak bağlı bulunan hareketler doğrudan doğruya icra hareketi kabul edilmektedir⁸⁷. Formüle göre bir kısmı itibariyle tipik olmayan hareketlerin niteliksel olarak tipik harekete zorunluluk bağı ile bağlı olduğu tespit edilebiliyorsa artık o hareket hazırlık hareketi değil icra hareketidir⁸⁸. Bu teorinin içeriğinde yer alan hukuki değere tecavüz teorisine göre suç ile korunan hukuki değeri ihlal eden onu doğrudan doğruya tehlikeye sokan hareket icra hareketi, bu nitelikte olmayan hareketler ise hazırlık hareketidir⁸⁹. Teori ancak hukuki değeri somut ve doğrudan tehlikeye sokan hareketleri icra hareketi kabul etmekte, tehlikenin de objektif bir üçüncü kişi tarafından ex ante olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁹⁰. Tek anlamlı hareket teorisi veya iltibasa yer vermeme görüşü yine hareketi incelemekte ve failin suç işleme kastını iltibasa yol açmayacak şekilde açıkça ortaya koyan, tek bir anlama gelen hareketin icra hareketi olduğunu savunmaktadır⁹¹. Teo-

⁸⁵ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 424; Zafer, Ceza Hukuku, 530; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 459.

⁸⁶ Tozman, Suça Teşebbüs, 99.

⁸⁷ Artuk vd., Ceza Hukuku, 716; Demirbaş, Ceza Hukuku, 470; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 357; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 462; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 459; Yüce, Ceza Hukuku, 345; Özocak, Suça Teşebbüs, 103; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 61; Yüce, Teşebbüs, 18.

⁸⁸ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 424; Demirbaş, Ceza Hukuku, 470.

⁸⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 715; Demirbaş, Ceza Hukuku, 472; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 427; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 62. Koca ve Üzülmmez hukuki değere tecavüz teorisini ilk olarak failin fiille ilişkin sübjektif düşüncesi, tasavvuru tespit edildiği için karma teoriler içinde kabul etmektedir, Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 425-426.

⁹⁰ Demirbaş, Ceza Hukuku, 470; Sözüer, Suça Teşebbüs, 198.

⁹¹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 717; Zafer, Ceza Hukuku, 529, Yüce, Ceza Hukuku, 345; Tozman, Suça Teşebbüs, 103; Özocak, Suça Teşebbüs, 95; Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 55. Demirbaş tek anlamlı hareket teorisini failin belli bir suç işleme kastıyla hareket edip etmediğinin tespiti bakımından sadece hareketin değil aynı zamanda failin kişisel durumu, geçmişi, ikrarı gibi harekete yabancı unsurların da

riye göre hazırlık hareketinin belli bir suça yönelik olup olmadığı belirsizdir ve bu hareketler birden fazla anlam taşıyabilir. İcra hareketi ise hazırlık hareketlerinin aksine tereddütsüz bir şekilde belli bir suça yöneliktir ve tek anlamlıdır⁹². Karma teoriler icra başlangıcı ile hazırlık hareketleri arasındaki ayrımı hem sübjektif hem de objektif ölçütlerle başvurarak açıklamaya çalışmaktadır⁹³. Karma bir teori olan bireysel objektif teoriye göre failin suç planına göre suç tipini doğrudan doğruya gerçekleştirmek için yaptığı hareketler icra hareketidir. Failin suç niyetini gösteren hareketler icra, bunu göstermeyen hareketler ise hazırlık hareketi kabul edilir⁹⁴.

Türk Ceza Kanunu'nda hazırlık hareketleri ile icra başlangıcı arasındaki ayrımın yapılması "*doğrudan doğruya icraya başlama*" ölçütüne bağlanarak maddi objektif teori benimsenmiştir⁹⁵. Kanun'a göre failin kendi düşüncesine göre icraya başlayıp başlamadığı hususu önemli değildir, önemli olan gerçekleştirilen hareketin kanuni tanımda yer alan hareket veya bu hareketlerle doğrudan doğruya bağlantılı ve bütünlük içerisinde olmasıdır⁹⁶. Failin hareketinin tipik hareketin bir parçasını oluşturması, tipik hareketle herhangi bir şekilde değil doğrudan doğruya bağlantılı olmalıdır⁹⁷. Yani doğrudan doğruya icra mahiyetindeki hareketlerin yapılması suça teşebbüs kabul edilecek, bu kapsamın dışında olan hareketler ise hazırlık hareketi sayılacaktır. Somut olayın özelliğine göre tipik fiille yer ve zaman olarak doğrudan ilişkili, mağdurun hukuken korunan alanına müdahale oluşturan, fiilin konusunu doğrudan tehlikeye sokan hareketler icra hareketiyle doğrudan doğruya bağlantılı kabul edilebilmektedir. Ancak elbette hangi hareketin icra hangi hareketin hazırlık hareketi sayılacağına ilişkin

incelenmesi gerektiğinin teoriyi savunanlar tarafından ileri sürülmesi nedeniyle objektif değil sübjektif teoriler içerisinde kabul etmektedir, bkz. Demirbaş, Ceza Hukuku, 470.

⁹² Artuk vd., Ceza Hukuku, 717.

⁹³ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 425.

⁹⁴ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 425; Artuk vd., Ceza Hukuku, 717.

⁹⁵ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 426; Artuk vd., Ceza Hukuku, 719; Demirbaş, Ceza Hukuku, 473; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 360; Centel, Ceza Hukuku, 414; Hakeri, Ceza Hukuku, 472; Yaşar, Gökcan ve Arı, Türk Ceza Kanunu, 957; Malkoç, Türk Ceza Kanunu, 520.

⁹⁶ Hakeri, Ceza Hukuku, 472.

⁹⁷ Akbulut, Ceza Hukuku, 815.

genel bir ölçüt koyabilmek mümkün değildir, dolayısıyla her bir suç tipine ve somut olayın özelliğine göre doğrudan doğruya icra başlamak ölçütünün değerlendirilmesi gereklidir⁹⁸.

Teşebbüs hükümlerinin uygulanma alanı bulabileceği an failin doğrudan doğruya icraya başladığı andır⁹⁹. Doğrudan doğruya icra

⁹⁸ Akbulut, Ceza Hukuku, 819-820; Tozman, Suça Teşebbüs, 119; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 460-461; Özocak, Suça Teşebbüs, 116-117; Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu, 958; Parlar ve Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu, 634; Aydın, “Suça Teşebbüs”, 95,98; Şare, “Suça Teşebbüs”, 137.

⁹⁹ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 423, 426. Tozman’a göre her somut olayın gelişimi birbirinden farklı olduğu için doğrudan doğruyalık ölçütünün yer aldığı maddi objektif teori de dâhil olmak üzere ileri sürülen hiçbir teori sorunu kesin bir şekilde çözememektedir, yapılması gereken somut olayın özelliklerine göre hâkimin sağduyulu ve makul bir şekilde tüm teorilerden yararlanarak hareketin hazırlık mı yoksa icra hareketi mi olduğunu tespit etmesidir, Önder Tozman, Suça Teşebbüs (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 118-119. Özbek, Doğan ve Bacaksız’a göre de bir hareketin hazırlık hareketi mi icra hareketi mi olduğunun belirlenmesi bakımından maddi objektif teori ile sübjektif teori birlikte dikkate alınmalıdır. Önce failin kastının hangi suça yönelik olduğu belirlenmeli, sonrasında failin yapmış olduğu hareket incelenerek kasti şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya çıkarılmalıdır. Failin kastını şüphesiz bir şekilde ortaya koyan bu hareketin ancak suç tipinde gösterilen veya tipik hareketle bağlantılı olan, bu hareketle bütünlük gösteren bir hareket olması gerekir. Eğer somut olayda yapılan hareket kastedilen suç bakımından elverişli değilse hareket hazırlık hareketi kabul edilmelidir. Bu hareket başka bir suç tipi bakımından elverişli olsa dahi kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği somut olayda failin bu başka suç bakımından kastının olup olmadığı araştırılmalıdır. Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 460-461. Yine Toroslu’ya göre de hareketin icra hareketi olup olmadığının tespitinde bilgili ve sağduyulu bir hâkim tüm bu teorilerden yararlanarak failin suç işleme iradesinin ortaya çıkıp çıkmadığını ve suç ile korunan hukuki değer tehlikeye düşürülüp düşürülmediğini değerlendirmeli ve hareketin niteliğini belirlemelidir. Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku, 262; benzer şekilde Özocak, Suça Teşebbüs, 116-117. Hafızoğulları ve Özen iltibasa yer vermeme görüşünü (tek anlamlı hareket teorisi) benimsemekte ve bulunduğu aşama dolayısıyla failin suç işleme kastını açıkça ortaya koyan ve failin hareketini sonuçlandırmaktan vazgeçme ihtimalinin bulunmadığı bir noktada olan hareketi icra hareketi kabul etmektedir, Hafızoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 312-313. Aksoy İpekçioğlu doğrudan doğruya icraya başlama ibaresinin iltibasa yer vermeme ve maddi objektif teoriyi içine alacak şekilde geniş yorumlanması gerektiğini ve suç normunda gösterilen ve bu hareketlerle bağlantılı olan hareketlerin şüpheye yer vermeyecek şekilde gerçekleştirilmesi kaydıyla hazırlık hareketi olarak kabul edilmesini savunmaktadır, Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 69. Soyaslan’a göre de sorun söz konusu hareket tipikliği ihlal edip etmediğine, hukuki menfaate zarar verip vermediğine, neticeye yakınlığına veya neticenin meydana gelmesi tehlikesi doğurup doğurmadığına göre incelenmeli ve hâkim tarafından bir karar verilmelidir, Soyaslan, Ceza Hukuku, 301.

ölçütü ile fail sadece dışa yansıyan ve belli bir aşamaya gelmiş hareketlerinden dolayı cezalandırılacak böylece failin düşüncesinden dolayı cezalandırılmasının önüne geçilmiş olacaktır¹⁰⁰. 35. maddenin gerekçesinde *işlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve bağlantı içindeki hareketlerin yapılması durumunda suçun icrasına başlanılmış sayılacaktır* denilerek Frank formülüne gönderme yapılmış ve sübjektif teorinin kabul edilmediği açıkça ifade edilmiştir¹⁰¹. Dolayısıyla Türk Ceza Kanunu bakımından kanuni tipte suçun temel ya da nitelikli hallerinde gösterilen fiillerin yapılması ile birlikte icraya başlanılmış olacaktır¹⁰². Bu hareketlerle doğrudan doğruya bağlantılı ve bütünlük içinde olan hareketler de yine icra hareketi sayılacaktır¹⁰³.

Somut olayda öncelikli olarak failin işlemeyi kast ettiği suç belirlenmelidir¹⁰⁴. Failin işlemeyi kastettiği suç bakımından tipik olan hareket veya hareketlerin doğal bir parçasını oluşturan, bu hareketlerle zorunlu olarak bağlı olan ve bütünlüşmüş hareketler hazırlık hareketi değil icra hareketi kabul edilmelidir¹⁰⁵. Fail tarafından gerçekleştirilen davranışın icra hareketi mi yoksa hazırlık hareketi mi olduğunun tespiti bakımından; ilgili hareket harici olarak incelenmemeli bu hareketin suç konusuyla yakından bağlantılı bir hareket olup olmadığı ve suç

¹⁰⁰ Tozman, Suça Teşebbüs, 87.

¹⁰¹ Bkz. TCK m. 35 gerekçesi: "(...)Suça teşebbüs düzenlemesinde getirilen diğer bir yenilik, icra hareketlerinin başlangıcına ilişkindir. Bilindiği üzere icra hareketlerinin ne zaman başladığının belirlenmesi kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasıyla yakından ilgilidir. Eğer failin kastının şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkmasıyla icranın başlayacağı yolundaki sübjektif ölçüt kabul edilirse, kişinin düşüncesi ve yaşam tarzı dolayısıyla cezalandırılmasına varabilecek bir uygulamaya yol açılacaktır. Çünkü hazırlık hareketleri aşamasında da kastın varlığının şüpheye yer vermeyecek biçimde tespit edilebilmesi mümkün olup, böyle bir ölçüt hazırlık – icra hareketleri ayrımı konusunu bir kanıtlama sorunu hâline getirmektedir. Diğer bir deyişle, suçun icrasıyla ilgisiz davranışlar dahi, suç kastını ortaya koyduğu gerekçesiyle cezalandırılabilir.

Açıklanan bu nedenlerle, Tasarıdaki "kastı şüpheye yer bırakmayacak" ölçütü madde metninden çıkartılmış ve bunun yerine "doğrudan doğruya icraya başlama" ölçütü kabul edilmiştir. Böylece işlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve bağlantı içindeki hareketlerin yapılması durumunda suçun icrasına başlanılmış sayılacaktır."

¹⁰² Artuk vd., Ceza Hukuku, 719; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 123.

¹⁰³ Hakeri, Ceza Hukuku, 471; Malkoç, Türk Ceza Kanunu, 520.

¹⁰⁴ Özбек, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 460; Parlar ve Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu, 634; Malkoç, Türk Ceza Kanunu, 520.

¹⁰⁵ Önder, Ceza Hukuku, 395.

konusunu tehlikeye düşürüp düşürmediği araştırılmalıdır¹⁰⁶. Kanuni tipte neticeye yer verilen ancak neticeyi meydana getirecek hareketlerin gösterilmediği suçlar bakımından bu neticenin doğmasına neden olan eyleme zorunluluk bağı ile bağlı olan hareketler de icra hareketi kabul edilmelidir¹⁰⁷ Bu incelemede hayatın olağan akışı ve genel yaşam deneyimlerine göre ilgili hareketin kanuni tipte yer alan neticeye sebep olup olamayacağı yani hareketin netice bakımından elverişli olup olmadığı değerlendirilmeli ve hareketin icra hareketi mi yoksa hazırlık hareketi mi olduğu tespit edilmelidir¹⁰⁸.

C. Birleşmiş Hareketli Suçlarda İcra Hareketlerinin Başlangıcı

Birleşmiş hareketli suçlar kanun koyucunun suçun oluşmasını kanunda gösterilen birden fazla hareketin birlikte yapılmasına bağladığı suçlardır¹⁰⁹. Birden fazla hareketli veya çok hareketli suçlar olarak da ifade edilen bu tip suçlarda seçimlik hareketli suçların aksine normda gösterilen birden fazla hareketin hepsinin birlikte yapılması gereklidir¹¹⁰. Birleşmiş hareketli suçlar kanunda gösterilen hareketlerden sadece birisinin yapılmasının suçun tamamlanması için yeterli olmadığı suçlardır, bu özellikleriyle yine çok hareketli suçlar sınıfında olan seçimlik hareketli suçlardan ayrılır¹¹¹. Bu tür suçlarda her iki hareketin de aynı fail tarafından yapılması gereklidir¹¹². Birleşmiş hareketli suçlara örnek olarak yağma (TCK m. 148), dolandırıcılık (TCK m. 157), özel belgede sahtecilik (TCK m. 207) suçları verilebilir.

¹⁰⁶ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 427.

¹⁰⁷ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 429.

¹⁰⁸ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 429.

¹⁰⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 212; Zafer, Ceza Hukuku, 250; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 56; Akbulut, Ceza Hukuku, 333; Özen, Ceza Hukuku, 230; Yüce, Ceza Hukuku, 205; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 374; Önder, Ceza Hukuku, 179; Önder birleşmiş hareketli suçlar için tamamlanmamış birden fazla hareketli suçlar terimini kullanmaktadır.

¹¹⁰ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 212; Zafer, Ceza Hukuku, 250; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 56; Akbulut, Ceza Hukuku, 333; Özen, Ceza Hukuku, 230; Önder, Ceza Hukuku, 179; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 375.

¹¹¹ Demirbaş, Ceza Hukuku, 233.

¹¹² Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Önder, Ceza Hukuku, 179.

Kanunda gösterilen birden fazla hareketin birlikte yapılmasından kasıt hepsinin aynı anda yapılması değildir. Hareketler arasında ardıllık bulunabilir. İnsan ticareti suçu örneğinde fail önce araç hareketleri sonra amaç hareketleri gerçekleştirmektedir¹¹³. Kanunda hareketler arasında “ve” bağlacının yer aldığı bu tip suçlar ancak suç tanımında gösterilen hareketlerin hepsinin gerçekleştirilmesiyle işlenebilmektedir¹¹⁴. Tek bir hareketin gerçekleştirildiği hallerde ise suç oluşmamaktadır¹¹⁵. Birleşmiş hareketli suç tanımlarında gösterilen hareketlerin tamamı icrai olabileceği gibi bir kısmı icrai bir kısmı ihmali olabilir¹¹⁶. Örneğin ikna suretiyle de irtikâp suçu failin *görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirmiş olduğu hileli davranışlarla* yani icrai hareketlerle işlenebileceği gibi *kişinin hatasından yararlanmak suretiyle* yani ihmali olarak da işlenebilir¹¹⁷. Fail birleşmiş hareketli suçlarda birinci hareketi yaparken diğer hareketi de gerçekleştirme amacı içinde olmalıdır¹¹⁸.

Birleşmiş hareketli suçların tipik örneği özel belgede sahtecilik (TCK m. 207) suçudur. Özel belgede sahtecilik suçu bakımından kanun koyucu tipik hareketi özel bir belgeyi sahte olarak düzenlemek ve kullanmak veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirmek ve kullanmak olarak belirlemektedir. Tipik hareketi düzenlemek veya değiştirmek ve kullanmak olan özel belgede sahtecilik suçu hem seçimlik hareketli hem de birleşmiş hareketli bir suçtur. Suçun oluşması için ya sahte bir özel belge düzenlemek ve kullanmak ya da gerçek bir özel belgeyi değiştirmek ve kullanmak gereklidir. Yağma suçu da hem birleşmiş hem de bağlı hareketli bir suçtur. Yağma suçunun oluşması için failin hem tehdit veya cebir fiili işlemesi hem de hırsızlık fiilini gerçekleştirmesi yani başkasına ait taşınır malı bulunduğu yerden alması gerekir. Suçun bağlı hareketli olmasının nedeni kanuni tipte (TCK m. 148) yağma suçunun hangi tarz hareket-

¹¹³ Özen, Ceza Hukuku, 230.

¹¹⁴ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 264; Zafer, Ceza Hukuku, 250; Özen, Ceza Hukuku, 230.

¹¹⁵ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 56.

¹¹⁶ Zafer, Ceza Hukuku, 250.

¹¹⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 184.

¹¹⁸ Önder, Ceza Hukuku, 179.

lerle işleneceğinin belirtilmesidir. Tipte o suçu oluşturan hareketler somutlaştırılmış fail hareket tarzı bakımından serbest bırakılmamıştır. Bu anlamda fail cebir ya da tehdit haricinde örneğin hile gibi iradeyi etkileyen başka bir nedene başvurarak malı bulunduğu yerden alsa bu hareket yağma suçunu oluşturmayacaktır¹¹⁹. İnsan ticareti suçu (TCK m. 80) yetişkinlere karşı gerçekleştirilmesi bakımından yine birleşik hareketli aynı zamanda da bağlı ve seçimlik hareketli bir suçtur¹²⁰. Kanun'da araç hareket olarak tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanmak sayılmıştır. Ancak sadece bu araç hareketlerin yapılması suçun tamamlanması için yeterli değildir. Failin bu araç hareketlere başvurmak suretiyle rızalarını elde ettiği kişileri aynı zamanda ülkeye sokması, ülke dışına çıkarması, tedarik etmesi, kaçırmayı, bir yerden başka bir yere götürmesi veya sevk etmesi ya da barındırması gerekmektedir. Yani suç ancak araç hareketlerden bir ya da birkaçı ve amaç hareketlerden bir ya da birkaçı gerçekleştiğinde tamamlanmaktadır¹²¹.

Birleşmiş hareketli suçlarda suçun oluşması yani tamamlanması için kanunda gösterilen hareketlerin birlikte yapılması gerekmektedir¹²². Ancak tipik olarak gösterilen hareketlerden birincisinin gerçekleştirildiği ancak ikinci hareketin icrasına başlanmadığı durumlarda suçun teşebbüs aşamasında mı kaldığı yoksa hazırlık hareketleri safhasında mı olduğu tartışmalıdır. Doktrinde büyük çoğunluk meseleyi haklı olarak suçlara göre irdelemekte, özel belgede sahtecilik suçunda ilk hareketin yapılmasının icra başlangıcı için yeterli olmadığını savunmakta ancak dolandırıcılık, yağma, irtikâp gibi suçlarda ilk hare-

¹¹⁹ Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 124; Demirbaş, Ceza Hukuku, 233.

¹²⁰ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022) 119.

¹²¹ Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 127; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 103; Mustafa Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020) 91; Olgun Değirmenci, "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu", TBB Dergisi, 19/67 (2006) 90.

¹²² Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 212; Zafer, Ceza Hukuku, 250; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 56; Akbulut, Ceza Hukuku, 333; Özen, Ceza Hukuku, 230.

ketin gerçekleştirilmesiyle icranın başladığı kabul edilmektedir. Bizim kabulümüze göre de birleşmiş hareketli suçların bir örneği olan özel belgede sahtecilik suçunda suç sahte olarak düzenlenmiş veya değiştirilmiş özel belgenin kullanıldığı an oluşmaktadır¹²³. Yargıtay kararları da aynı yöndedir¹²⁴. Tartışmaya neden olan nokta özel belgede sahtecilik suçunda icra başlangıcının sahte özel belgenin düzenlenmesi veya değiştirilmesi ile mi yoksa kullanılmasıyla mı olduğudur.

Bir görüşe göre dolandırıcılık suçunda hileli hareketin, icbar suretiyle irtikâp suçunda yarar sağlamaya yönelik olarak bir kimseye icbarda bulunmanın, yağma suçunda cebir ve tehdidin gerçekleşmesiyle birlikte suçun icra hareketlerinin başladığı kabul edilmekte ancak özel belgede sahtecilik suçu yönünden icranın sahte belgenin dü-

¹²³ Artuk vd., Ceza Hukuk, 335; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 56; Akbulut, Ceza Hukuku, 334; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 861; Ahmed Gökçen, Belgede Sahtecilik Suçları (İstanbul: Adalet Yayınları, 2018), 491; Mehmet Emin Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022) 859; Veli Özer Özbek, Ekonomi Ceza Hukuku İkinci Kitap (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 675; Nevzat Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım (Ankara: Savaş Yayınevi, 2013) 242; Zeki Hafızogulları ve Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar (Ankara: US-A Yayıncılık, 2016), 193; Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Yetkin Yayınları, 2010) 504; Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 5 (Ankara: Adalet Yayıncılık, 2010) 5892; Sedat Bakıcı ve Gürsel Yalvaç, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 2 (Ankara: Adalet Yayınevi, 2008), 1067; Erden Yurtcan, Yargıtay Kararları Işığında Sahtecilik Suçları (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2018), 495; Kubilay Taşdemir, Belgelerde Sahtecilik Suçları (Ankara: 2019), 405; Sahir Erman ve Çetin Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar (TCK. 316-318) (İstanbul: Alfa Yayınları, 1996), 537; Hasan Tahsin Gökcan, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m.207)", Ankara Barosu Dergisi, 1 (2010), 229; Handan Yokuş Sevük, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m.207)", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24/41 (2019), 246.

¹²⁴ Yargıtay 11. CD, 25.11.2009, E. 2008/13946, K.2009/14620, "Özel belgede sahtecilik suçu, sahte belgenin kullanılması ile oluşacağından vergi mükellef kaydı oluşturmak için vergi dairesine ibraz edildiği belirtilen suçta konu kira sözleşmesinin hangi tarihte kullanıldığı araştırılarak suç tarihinin tespiti ile hukuki durumunun buna göre tayini gerekirken yazılı şekilde özel belge tarihinin esas alınması ve karar başlığında yazılması yasaya aykırıdır." benzer şekilde Yargıtay 11. CD, 3.11.2009, E. 17867, K. 2009/12603, Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu Cilt 5, 5901-5902; Yargıtay 11. CD, 10.05.2010, E. 2007/9346, K. 2010/5878, "Özel belgede sahtecilik suçu, belgenin düzenlendiği tarihte değil, kullanıldığı tarihte işlenmiş sayılacağından"; Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 872.

zenlenmesi veya değiştirilmesiyle başlamadığı ileri sürülmektedir.¹²⁵ Görüş hareketin hazırlık hareketi mi icra hareketi mi sayılacağını ilgili hareketin bir muhataba yönelik olup olmadığına göre ayırmaktadır. Hileli hareket de, icbar hareketi de, cebir ve tehdit de bir kimseye yönelik olduğu ve bir muhatabı olduğu sürece icra hareketidir. Ancak bu hareketler muhataba yönelik olmadığına örneğin hileli hareket bakımından evde sadece ilan hazırlanmış ancak bir kimseye yönelik olarak bu ilanın kullanılmadığı hallerde hareket hazırlık hareketi sayılacaktır. Özel belgede sahtecilik suçunda da sahte belgenin oluşturulması bir kimseye yönelik olmadığı, yani sahte belge bir kimse muhatap alınarak düzenlenmediği için bu hareket icra hareketi değil hazırlık hareketidir. Ancak ikinci hareket olan kullanma hareketinin icrasına başlandığı hallerde teşebbüs söz konusu olacaktır¹²⁶.

Bir görüş özel belgede sahtecilik suçuna teşebbüsün mümkün olmadığını kabul etmektedir¹²⁷. Diğer bir görüş özel belgede sahtecilik suçu kullanma ile oluşacağı için bu suça teşebbüsün ancak kullanma hareketi bakımından fiilin kısımlara bölünebildiği hallerde istisnaen mümkün olduğunu aksi halde bu suça teşebbüsün mümkün olamayacağını savunmaktadır¹²⁸. Bir görüşe göre sahte bononun bankaya ibraz edilmek istenmesi ancak kabul edilmemesi örneğinde olduğu gibi özel belgede sahtecilik suçuna teşebbüs ancak istisnaen mümkündür¹²⁹.

Doktrindeki hâkim görüş özel belgede sahtecilik suçu birleşmiş hareketli bir suç olduğu için ikinci hareket olan kullanmanın icrasına

¹²⁵ Akbulut, Ceza Hukuku, 334; Önder, Ceza Hukuku, 179.

¹²⁶ Akbulut, Ceza Hukuku, 334.

¹²⁷ Erman ve Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, 538; Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 3 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010) 3294.

¹²⁸ Gökcen, Belgede Sahtecilik, 491; Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 872-873; Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 1079; Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım, 243; Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 193; Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 504; Bakıcı ve Yalvaç, Ceza Hukuku Özel Hükümleri, 1070; Taşdemir, Belgede Sahtecilik, 411; Gökcen, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207)", s.233; Yokuş Sevik, "Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK M.207)", 246; Erol Çetin ve İsmail Malkoç, Sahtekarlık Suçları, Bilgisayar Suçları, Tebligat Suçları ve İlgili Mevzuat (Ankara: Adalet Yayınevi, 1995) 189. Aksi yönde kullanma hareketinin kısımlara bölünemeyeceğine kullanılmaya başlandığı an suçun tamamlandığına ilişkin olarak Erman ve Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, 538.

¹²⁹ Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım, 243; Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 193; Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 504; Taşdemir, 411.

başlanılmadığı sürece özel belgede sahtecilik suçuna teşebbüsün söz konusu olamayacağını kabul etmektedir¹³⁰. İlk hareketin dış dünyaya çıkmadığı, sadece failin dünyasında kaldığı ve suçla korunan hukuki menfaati tehdit etmediği hallerde bu hareketin hazırlık hareketi sayılacağı ve icra hareketlerinin başlamadığı ileri sürülmektedir¹³¹. Bu hallerde görüşe göre kanunda yer alan ilk hareket hazırlık hareketi ikinci hareket ise icra hareketidir, kanun koyucu ilk hareketi suç tanımına alarak icra hareketine dönüştürmüş olsa dahi ancak ikinci hareketin icrasına başladığında fail hakkında teşebbüs hükümleri uygulanabilir¹³². Failin özel belgede sahtecilik suçunu işleyebilmesi için önce değiştirmek veya düzenlemek suretiyle özel evrakta sahtecilik yapması gerekir, ancak bu fiil tek başına cezalandırılabilir bir hareket değildir, ancak bu sahte özel belgenin kullanılması ile suç oluşmaktadır. İlk hareket ancak ikinci hareket de gerçekleştirildiğinde cezalandırılabilir hale gelmektedir, bu nedenle ikinci hareket yapılmadığı müddetçe ilk hareketin yapılması icra hareketi olarak kabul edilmemektedir¹³³.

Diğer bir görüş bileşik suç oluşturan birleşik hareketli suçlar ile bileşik suç oluşturmayan birleşik hareketli suçlar arasında ayırım yapmakta ve gerçekleştirilen ilk hareketin suç tipini doğrudan ihlale yönelik olduğu ve normun düzenleniş biçimine ve amacına göre haksızlık niteliği taşıdığı hallerde icra hareketi sayılacağını kabul etmektedir¹³⁴. Yağma suçu birleşmiş hareketli bir suç olmasının yanı sıra bileşik suç da olduğu için ilk hareket tipik olarak haksızlık teşkil etmektedir. Bu nedenle yağma suçu ile özel belgede sahtecilik suçunun birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerekir. Yağma suçu bakımından

¹³⁰ Akbulut, Ceza Hukuku, 334; Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu Cilt 5, 5899; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 862-863; Özbek, Ekonomi Ceza Hukuku, 675; Erman ve Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, 537; Yokuş Sevük, "Özel Belgede Sahtecilik", 246.

¹³¹ Akbulut, Ceza Hukuku, 334; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 862-863; Özbek, Ekonomi Ceza Hukuku, 675; Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu Cilt 5, 5899; Önder, Ceza Hukuku, 179; Yokuş Sevük, Özel Belgede Sahtecilik, 246.

¹³² Önder, Ceza Hukuku, 179; Gökcan, Belgede Sahtecilik, 491; Özer Özbek, Ekonomi Ceza Hukuku, 675.

¹³³ Önder, Ceza Hukuku, 179.

¹³⁴ İçer, Suça Teşebbüs, 302.

ilk hareketin amacı ikinci hareketin gerçekleştirilebilmesidir, kullanılan cebir veya tehdit hem vücut bütünlüğünü veya irade özgürlüğünü hem de malvarlığı hakkını ihlale yöneliktir. Yağma suçu bakımından ilk hareketin gerçekleştirilmesi ile failin kastı ile malvarlığı hakkı arasında ilişki kurulabildiği için bu hareket icra hareketi kabul edilmektedir¹³⁵. Görüşe göre bileşik suç oluşturmeyen birleşik hareketli suçlar bakımından; ilk hareketin hem ikinci hareket hem de suç ile korunmak istenen hukuki değer bakımından incelenmesi gerekmektedir¹³⁶. Özel belgede sahtecilik suçu bileşik bir suç değildir. Suçun düzenlenme amacı sahte bir özel belgenin işleme sokulması ile ispat yeteneği tanınan belgelerin doğruluğu ve gerçekliğine duyulan güvenin ve dolayısıyla kamu güveninin bozulmasının engellenmesidir¹³⁷. Görüşe göre ancak sahte özel belge kullanılmaya başlandığı hallerde kamuya duyulan güvenin bozulması tehlikesi ortaya çıkmaktadır, sadece sahte bir özel belge düzenlemekle ise henüz belge hukuk sahasına çıkmadığı için bu güvenin sarsılması söz konusu olmamaktadır. Sahte bir özel belge düzenleme hareketi tek başına kamu güvenliğini doğrudan ihlale yönelik değildir. Failin kastı ile hukuki menfaat arasındaki bağıllık ilişkisi sahte belge düzenleme hareketi ile kurulamadığı ve normun cezalandırılma amacına göre de hareketin haksızlık niteliği belirlenemediği için bu hareket bir icra hareketi değildir. Ancak kullanmaya yönelik icra hareketlerine başlanıldığı takdirde özel belgede sahtecilik suçu bakımından teşebbüs sahasına girilmiş olmaktadır¹³⁸. Yargıtay kararına konu olan; vekili tarafından düzenlendiği izlenimi verilen sahte bir ihbarnamenin düzenlenip avukat imzası taklit edilmek suretiyle muhataba gönderildiği ancak muhataba tebliğ edilememesi üzerine sahte ihbarnamenin avukata iade edildiği bir olayda muhataba ulaşmayan ihbarnamenin kullanılmasından bahsedilemeyeceği için görüş özel belgede sahtecilik suçunun oluşmadığını kabul etmektedir¹³⁹. Bu olayda Yargıtay özel belgede sahtecilik suçu-

¹³⁵ İçer, Suça Teşebbüs, 302.

¹³⁶ İçer, Suça Teşebbüs, 303.

¹³⁷ İçer, Suça Teşebbüs, 303.

¹³⁸ İçer, Suça Teşebbüs, 303-304.

¹³⁹ İçer, Suça Teşebbüs, 304; Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 16.03.2016, E. 2016/542, K. 2016/2387, karşı oy yazısı: *"Dairemizin tarih,..... Es, ... Karar sayılı çoğunluk görüşüne aşağıdaki sebepten muhalifim. Bilindiği üzere özel belgede sahtecilik su-*

nun oluştuğuna karar vermiş, bir üye suçun oluşmadığını, diğer bir üye ise suçun tamamlanmadığını ancak teşebbüs aşamasında kaldığını belirterek karara karşı çıkmıştır¹⁴⁰.

çunun oluşması için kullanılması zorunlu görülmüştür. Sahte belgenin üretilmesi hazırlık hareketi niteliğindedir. çünkü, sahte özel belgeyi kullanma, suçun kurucu unsurudur. Suç, kullanma anında tamamlandığından ani bir suçtur. Kullanmanın bir süre devam etmesi, onun mütemadi suç olmasını gerektirmez. Kural olarak, teşebbüsün gerçekleşmesi güç ise de, kullanma davranışının bölünebilmesi durumunda teşebbüs mümkün olabilecektir. Somut olayda sanık vekilince düzenlendiği izlenimi verilen sahte ihtarnameyi düzenleyip müştekinin de imzasını taklit ederek muhatabına göndermiş tebliğ edilememesi üzerine müşteki Avukat ...'e iade edilmesiyle olayın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Muhatabına ulaşmayan sahte özel belgenin kullanıldığından bahsedilemez. Düzenleme ve postaya verme işlemleri niteliği itibarıyla hazırlık hareketidir. Yani neticeyi meydana getirmeye yönelik doğrudan elverişli icrai hareket niteliğinde değildir. İade üzerine müşteki avukatın bilgi sahibi olması (muhataba karşı) kullanıldığı anlamına gelmez. Bu sebeple unsurları oluşmayan özel belgede sahtecilik suçundan beraatine karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle sayın çoğunluk görüşüne muhalifim. Resmi belgede sahtecilik suçundan farklı olarak özel belgede sahtecilik suçunun maddi unsurunu iki ayrı hareket oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi, özel belgenin sahte olarak düzenlenmesi veya gerçek bir özel belgenin değiştirilmesi, ikincisi ise, bu belgenin fail veya bu özelliğini bilerek üçüncü bir kişi tarafından kullanılmasıdır. Kullanmadan amaç, bu sahte belgenin işlevine uygun ve varlık nedeni doğrultusunda herhangi bir hukuki ilişkide kanıt değerinden yararlanmak amacıyla dikkate alınmasını sağlamaktır. Başka bir anlamla da belge sahte olmasaydı hangi amaca hizmet edecek idi ise, o amacın elde edilmesine yönelik bir faaliyetle bulunulmalıdır. Bu durumda suçun oluşması için belgenin sahte olarak düzenlenmesi yeterli olmayıp, ayrıca bu belgenin kullanılması da gerektiğine göre suç, sahte olarak düzenlenen belgenin kullanılmasıyla tamamlanacaktır. Sahte belge düzenleme, suçun yasal tanımında yer alan kullanma öncesi (ona tekaddüm eden) eylemi oluşturmaktadır. Ancak sadece düzenlemenin söz konusu olduğu hallerde özel belgede sahteciliğe teşebbüsten dolayı sorumluluğun doğması yeterli olmayacaktır. Çünkü kullanma olmaksızın yalnızca sahte özel belgenin düzenlenmesi veya değiştirilmesi, hazırlık hareketidir. Bu bakımdan bu aşamada suça teşebbüs olmaz. Teşebbüsün söz konusu olması için kullanmaya yönelik bir hareketin icrasına başlanmalı başka bir anlatımla, kullanmaya dair bir girişim olmalıdır. Tekrar etmek gerekirse, birden çok hareketli suçlarda suç tipinde öngörülen son hareket gerçekleştirilmediği sürece fail teşebbüs aşamasına girmiş sayılamaz. Çünkü sahte özel belgeyi kullanma suça vücut veren öge niteliğindedir. Bu sebeple teşebbüsten dolayı cezalandırma için fail, kullanma yolunda ve bu fiil kapsamına girebilecek nitelikte harekete başlamalıdır. Ancak bu halde teşebbüs düşünülmelidir.” İçer, Suça Teşebbüs, 303-304.

¹⁴⁰ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 16.03.2016, E. 2016/542, K. 2016/2387, karşı oy yazısı: “Resmi belgede sahtecilik suçundan farklı olarak özel belgede sahtecilik suçunun maddi unsurunu iki ayrı hareket oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi, özel belgenin sahte olarak düzenlenmesi veya gerçek bir özel belgenin değiştirilmesi, ikincisi ise, bu belgenin fail veya bu özelliğini bilerek üçüncü bir kişi tarafından kullanılmasıdır. Kullanmadan amaç, bu sahte belgenin işlevine uygun ve varlık nedeni doğrultusunda her-

Biz bu görüşlere katılmamaktayız. Öncelikle özel belgede sahtecilik suçu da tıpkı resmi belgede sahtecilik suçu gibi “Kamu Güvenine Karşı Suçlar” içerisinde düzenlenmiştir. Belgede sahtecilik suçları ile korunan hukuki menfaat karma nitelikte olup hem kamu güveni hem de delil niteliği taşıyan belgelerin doğruluğu ve gerçekliği ile güvence altına alınan özel menfaatler korunmaktadır¹⁴¹. Özel belgede sahtecilik suçu bakımından da tıpkı resmi belgede sahtecilik suçunda olduğu gibi sahte bir belgenin düzenlenmesi veya sahte olarak değiştirilmesi ile kamu güveni sarsılacaktır. Belge kullanılmaksızın suç ile korunan özel menfaatlerin zarara uğrama ihtimali çok düşük olsa da kamu güveninin sarsılması bakımından resmi belgede sahtecilik suçu ile özel belgede sahtecilik suçu arasında kanımızca bir fark bulunmamaktadır¹⁴²

hangi bir hukuki ilişkide kanıt değerinden yararlanmak amacıyla dikkate alınmasını sağlamaktır. Başka bir anlamla da belge sahte olmasaydı hangi amaca hizmet edecek idi ise, o amacın elde edilmesine yönelik bir faaliyetle bulunulmalıdır. (1) Bu durumda suçun oluşması için belgenin sahte olarak düzenlenmesi yeterli olmayıp, ayrıca bu belgenin kullanılması da gerektiğine göre suç, sahte olarak düzenlenen belgenin kullanılmasıyla tamamlanacaktır. Sahte belge düzenleme, suçun yasal tanımında yer alan kullanma öncesi (ona tekaddüm eden) eylemi oluşturmaktadır. Ancak sadece düzenlemenin söz konusu olduğu hallerde özel belgede sahteciliğe teşebbüsten dolayı sorumluluğun doğması yeterli olmayacaktır. Çünkü kullanma olmaksızın yalnızca sahte özel belgenin düzenlenmesi veya değiştirilmesi, hazırlık hareketidir. Bu bakımdan bu aşamada suça teşebbüs olmaz. (2) Teşebbüsün söz konusu olması için kullanmaya yönelik bir hareketin icrasına başlanmalı başka bir anlatımla, kullanmaya ilişkin bir girişim olmalıdır. (3) Tekrar etmek gerekirse, birden çok hareketli suçlarda suç tipinde öngörülen son hareket gerçekleştirilmediği sürece fail teşebbüs aşamasına girmiş sayılamaz. Çünkü sahte özel belgeyi kullanma suça vücut veren öge niteliğindedir. Bu nedenle teşebbüsten dolayı cezalandırma için fail, kullanma yolunda ve bu fiil kapsamına girebilecek nitelikte harekete başlamalıdır. Ancak bu halde teşebbüs düşünülmelidir. Belgede sahtecilik suçlarında icra başlangıcını belirlemek çoğu kez olanaklı bulunmadığından failin sahte olarak düzenlediği belgeyi posta ile göndermesi örneğinde olduğu gibi suça teşebbüs, sınırlı olarak gündeme gelecektir. (4) Bu açıklamaların ışığı altında somut olaya gelirse; sanığın vekili olan müşteki avukat tarafından düzenlendiği izlenimini veren ve özel evraktan sayılan sahte ihbarnameyi düzenleyip, müştekinin imzasını da taklit ederek muhataba posta ile gönderdiği, ancak iade ile dönen ihbarnamenin müştekinin eline geçmesinden ibaret olayda, eylemin teşebbüs aşamasında kalması nedeniyle sanık hakkında TCK’nun 35. maddesinin uygulanmaması nedeni ile hükmün bozulması gerektiği görüşünde olduğumdan hükmün düzeltilerek onanması yönündeki sayın çoğunluk görüşüne karşıyım” İçer, Suça Teşebbüs, 303.

¹⁴¹ Devrim Güngör, Resmi Belgelerde Sahtecilik Suçu (Ankara: Yetkin Yayınları, 2010), 22.

¹⁴² Muhammed Musab Demirel, “Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m. 207)” “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2023), 95.

Kanunda yazılı bir hareketi, özel belgede sahtecilik suçu bakımından düzenlemek veya değiştirmek hareketini, icra hareketi değil de hazırlık hareketi kabul etmek kanımızca mümkün değildir¹⁴³. Sahte bir belge düzenlemenin niteliği itibarıyla tek başına bir hazırlık hareketi olduğu düşünülebilir. Ancak kanunda özel olarak icra hareketi olarak kabul edilen hazırlık hareketleri artık tipik fiil olarak kabul edilmelidir¹⁴⁴. Özel belgede sahtecilik suçu sahte belgenin düzenlenmesi ve sahte belgenin kullanılması ile oluşmakta, suç için iki ayrı hareketin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sahte özel belgenin düzenlenmesi kullanmaya öngelen harekettir ve suçun kurucu unsurlarından birisini oluşturmaktadır. Bu hareketin hazırlık hareketi kabul edilmesi suça teşebbüs kurumunun teorik esaslarına aykırılık teşkil etmektedir¹⁴⁵. Zira kanunun da kabul ettiği maddi objektif teoriye göre kanuni tanımda yer alan hareketler ve bu tanımda yer almasa dahi fiille zorunlu bir bağlantısı bulunan ve tipik fiilin ayrılmaz bir parçası olan hareketler icra hareketidir. Hazırlık hareketi kanunda yazılı olmayan ve henüz hiçbir kanun hükmünü ihlal etmeyen harekettir¹⁴⁶. Ancak hazırlık hareketi niteliğinde olan bir hareket şayet kanunda özel olarak düzenlenmiş ve yaptırıma bağlanmış ise ilgili hareket artık hazırlık değil icra hareketidir¹⁴⁷. Kanunda yer almadığı halde fiille zorunlu bir ilişkisi bulunan hareketleri dahi icra hareketi kabul ederken kanunda yer alan bir hareketi hazırlık hareketi saymak kanımızca yerinde bir yaklaşım değildir¹⁴⁸. Ancak elbette sadece özel bir belgenin sahte olarak düzenlendiğinin veya değiştirildiğinin tespit

¹⁴³ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 892; Mustafa Özen, *Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 753; Hamide Zafer, “Özel Belgede Sahtecilik”, içinde *Özel Ceza Hukuku Cilt VI* (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2020), 180; Demirer, “Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m. 207), 94; düzenleme ve değiştirme hareketlerini hazırlık hareketi kabul etmenin tartışmalı olduğu yönünde, Çetin ve Malkoç, *Sahtekârlık Suçları*, 189.

¹⁴⁴ Özocak, *Suç Teşebbüs*, 89.

¹⁴⁵ Koca ve Üzülmöz, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 892; Özen, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 753.

¹⁴⁶ Hakeri, *Ceza Hukuku*, 466.

¹⁴⁷ İçer, *Suç Teşebbüs*, 31; Hakeri, *Ceza Hukuku*, 471.

¹⁴⁸ Koca ve Üzülmöz, *Özel Hükümler*, 892; Zafer, *Özel Ceza Hukuku*, 180. Düzenleme ve değiştirme hareketinin cezalandırılmayan önemsiz hareket olduğuna ilişkin Zafer, *Ceza Hukuku*, 251.

edilmesi, faili özel belgede sahtecilik suçuna teşebbüsten sorumlu tutmak için tek başına yeterli değildir. Kullanma amacı olmaksızın sahte bir özel belgenin düzenlenmesi ya da yine kullanma düşüncesi olmaksızın var olan özel belge üzerinde değişiklik yapılması özel belgede sahtecilik suçunu oluşturmaz¹⁴⁹.

Birleşmiş hareketli bir suç olan özel belgede sahtecilik suçunun birlikte işlenmesi gereken tipik fiillerinden birisi kullanmaktır. Kullanmak fiili 207. maddenin gerekçesinde “*sahte belgenin herhangi bir hukuki ilişkide veya herhangi bir hukuki işlem tesisinde dikkate alınmasını sağlamaya çalışmak*” olarak açıklanmıştır. Bir hukuki ilişkinin kurulmasına, tesis edilmesine dayanak olarak sahte belgenin gösterilmesi belgeyi kullanmış sayılmak için yeterlidir¹⁵⁰. Kullanmak fiiline örnek olarak sahte belge ile dava açılması, açılmış davada sahte belgenin delil olarak sunulması gösterilebilir¹⁵¹. Failin sorumluluğu ancak kullanmaya yönelik niyetinin var olduğunun tespiti ile mümkündür. Failin amacının sahte olarak düzenlediği ya da üzerinde değişiklik yaptığı özel belgeyle muhatabını aldatmak olduğunun belirlendiği hallerde suça teşebbüs söz konusudur. Bu noktada failin kastının belirlenmesi bakımından kullanmaya yönelik bir girişiminin bulunup bulunmadığı değerlendirilebilir¹⁵².

Fakat failin henüz kullanmaya yönelik bir hareketi olmamasına rağmen belgenin içeriğinden, taraflar arasındaki ilişkilerden de belgenin kullanma amacıyla düzenlendiğinin şüpheye yer vermeyecek şekilde tespit edilmesi mümkündür¹⁵³. Kaldı ki; bir belgenin kullanma amacı olmaksızın sahte olarak hazırlanması veya değiştirilmesi istisnai bir hal olup hayatın olağan akışıyla örtüşmemektedir¹⁵⁴. Failin sahte olarak özel bir belgeyi düzenlemesi ile veya bir özel belgeyi sahte olarak değiştirmesiyle birlikte icra hareketleri başlamıştır, ancak fail sahte olarak düzenlediği veya değiştirdiği bu belgeyi kullanmadan yakalandığında icra hareketleri tamamlanamadığı için teşebbüs

¹⁴⁹ Koca ve Üzülmüş, Özel Hükümler, 892.

¹⁵⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188; Erman ve Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, 527.

¹⁵¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188; Erman ve Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm, 527.

¹⁵² Koca ve Üzülmüş, Özel Hükümler, 892.

¹⁵³ Koca ve Üzülmüş, Özel Hükümler, 892.

¹⁵⁴ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 753; Demirel, “Özel Belgede Sahtecilik” 95.

söz konusudur¹⁵⁵.Örneğin; fail sahte olarak düzenlediği bir kira sözleşmesi ile dava açmak için adliyeye giderken yakalandığında artık özel belgede sahtecilik suçuna teşebbüs dolayısıyla sorumlu olmalıdır¹⁵⁶.

Suçların içtimalı hallerinden birisi olan bileşik suç halinin tipik örneği olan yağma suçu da doğal olarak birleşmiş hareketli bir suçtur. Bileşik suçlarda birinci hareketin gerçekleştirilmesi ile kural olarak tüm suçun icrasına doğrudan doğruya başlanmış olunmaktadır¹⁵⁷. Yağma suçunda malın alınması amacına yönelik gösterilebilecek bir direnci kırmak için cebir ve tehdide başvurulmasıyla birlikte icra hareketlerine başlanmış olur¹⁵⁸. Türk Ceza Kanunu'nda yağmaya dönüşen hırsızlık suçuna yer verilmemiştir. Bu nedenle örneğin failin malı aldıktan sonra cebir veya tehdit kullanması halinde yağma suçu değil hırsızlık ve cebir/kasten yaralama veya tehdit suçları söz konusu olabilir¹⁵⁹. Dolayısıyla fail önce cebir veya tehdidi gerçekleştirmeli, sonra ise hırsızlık suçunu işlemelidir¹⁶⁰. Cebir ve tehdit malın alınmasından

¹⁵⁵ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 753; Demirel, “Özel Belgede Sahtecilik” 95.

¹⁵⁶ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 753; aksi yönde Bakıcı ve Yalvaç'a göre bu örnekte failin belgeyi kullanıp kullanmayacağı kesin olarak tespit edilemeyeceği için icra hareketleri başlamamıştır, teşebbüs söz konusu değildir. Ancak failin mahkemeye sunduğu belge başkası tarafından kaçırıldığında kullanma hareketinin kısımlara bölünmesi söz konusu olduğu için fail suça teşebbüsten sorumlu olur, Bakıcı ve Yalvaç, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 1070.

¹⁵⁷ Bernd Heinrich, Ceza Hukuku Genel Kısım I, ed. Yener Ünver, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 475; Hakeri, Ceza Hukuku, 472.

¹⁵⁸ Özgenc, Türk Ceza Hukuku, 553; Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku, 429; Öztürk ve Erdem, Ceza Hukuku, 618; Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 768; Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 825; Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 655; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 670-671; Ali Kemal Yıldız, “Yağma”, içinde Özel Ceza Hukuku Cilt IV (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 94-95; Necati Meran, Hırsızlık, Yağma, Malvarlığına Karşı Suçlar (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013) 211.

¹⁵⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 611; Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 743; Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 807-808, aksi görüş için Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 659; Candide Şentürk ve Mustafa Ruhan Erdem, “Hırsızlığın Yağmaya Dönüşmesi”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16/2 (2017): 667; Meran, Hırsızlık Yağma, 204-205.

¹⁶⁰ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 732; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 659; Şentürk ve Erdem “Hırsızlığın Yağmaya Dönüşmesi”, 630; Ercan Yaşar, “Alman Hukukunda Yağma Benzeri Hırsızlık Suçu ışığında Türk Hukukunda Hırsızlık ve Yağma Suçlarının Tamamlanma ve Sona Erme Zamanlarının Tespiti”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25/4 (2021): 550.

önce ya da en geç malın alınmasının tamamlanmasına kadar kullanılmalıdır¹⁶¹. Yağma suçu bakımından zamansal olarak ilk hareket olan cebir veya tehdidin gerçekleştirilmesi ile suç doğrudan doğruya icraya başlamıştır¹⁶². Zamansal olarak ikinci hareket olan hırsızlığın icrasına başlandığı malı almanın engellendiği hallerde ise cebir ya da tehdit kullanımına başvurulacağının zihinden geçirildiği ancak henüz hırsızlık aşamasında eylemin tamamlanamadığı hallerde ise yağma değil hırsızlık suçu söz konusudur¹⁶³. Örneğin fail mağdura önce demir bir sopayla vurarak bayıltmak sonra da cüzdanını çalmak istemektedir. Ancak demir sopayı kaldırdığı anda bir başkası tarafından engellenir. Burada yağma suçuna teşebbüs söz konusudur¹⁶⁴. Fakat fail hırsızlık için girdiği evde ev sahibi ile karşılaşır ise onu güç kullanarak etkisiz hale getirmeyi ve eşyaları çalmayı düşünmekte ise ve ev sahiplerinin bulunmadığı boş evde hırsızlık yaparken yakalanırsa yağma suçuna değil sadece hırsızlığa teşebbüs vardır. Aksi durumda cebir veya tehdit kullanılmasının zihninden geçirildiği tüm olayları yağma olarak kabul etmek gerekir¹⁶⁵. Ancak verilen örnekte ev sahibi eve dönerse ve fail ona vurup evde bulunan eşyaları alıp kaçarsa artık yağma suçu oluşmuştur¹⁶⁶¹⁶⁷. Yani her ne kadar hırsızlık suçu zaman-

¹⁶¹ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 744; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 659; Meram, Hırsızlık Yağma, 205.

¹⁶² Yargıtay 6. CD, 7.10.2021, E. 2021/894, K. 2021/15358; "Sanık ...'nın olay günü mağdur ...'in evine gelerek sanık ...'ın mağdur ile görüşmek istediğini söyleyip, mağduru da alarak sanık ...'un evine geldikleri, burada ..., ..., ..., ve ...'in bulunduğu, ... isimli şahsın işlediği bir suçtan dolayı yakalanması üzerine, sanıkların ...'yı mağdur ...'in ihbar ettiği ve yakalattığı yönünde suçlamalarda bulunarak, ...'nın ihtiyacı olduğunu söylenip zorla 20-30.000 TL para istedikleri, sanık ...'in yanındakilere iyi bir sopa hazırlayın dediği ve sanık ...'un da 'Bak aslanım bu işin sonu kötü olur, biz Urfalıyız, Urfa'dan iki tane adamım geldi senin için harcarız, ona göre aklını başına al, bu bizim adamımızın 20-30 milyara ihtiyacı var bu bedel karşılanacak yoksa sen düşün' diyerek mağduru tehdit ettikleri olayda; Sanıklar ..., ..., ..., ve ...'un mağdur ...'e yönelik tehdit eylemlerinin yağmaya teşebbüs suçunun unsuru olduğu", Lexpera İçtihat Bankası; benzer yönde Yargıtay 6.CD. 10.05.2017, E. 2014/2642, K. 2017/1772, karararama.yargitay.gov.tr, 10.07.2024.

¹⁶³ Tozman, Suça Teşebbüs, 231.

¹⁶⁴ Tozman, Suça Teşebbüs, 231.

¹⁶⁵ Tozman, Suça Teşebbüs, 231.

¹⁶⁶ Koca ve Üzülmmez, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 745; Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 813.

¹⁶⁷ Yargıtay 6. CD, 19.09.2006, 52/8323; "Sanığın yakınının evinden bir kısım eşyayı alıp taşımak için bir çantaya koyduğu, bu sırada yakınının eve gelmesi üzerine ya-

sal olarak ikinci hareket olsa da hırsızlık suçu tamamlanmadan gerçekleştirilen cebir veya tehdit de yağma suçunun oluşmasına neden olur¹⁶⁸.

Bizce birleşik hareketli suçlar bakımından failin kastının ikinci hareketi gerçekleştirmeye yönelik olduğunun anlaşıldığı, bunun tespit edilebildiği hallerde failin suçun icrasına başlamış olduğu kabul edilmelidir¹⁶⁹. Failin birinci hareketi ikinci hareketi icra etmek amacıyla gerçekleştirdiğinin anlaşıldığı halde fail hakkında teşebbüs hükümleri uygulanmalıdır. Örneğin dolandırıcılık suçu bakımından yarar sağlamak amacıyla hileye başvurduğu, yağma suçunda malı almak için cebir veya tehdit kullandığı, özel belgede sahtecilik suçunda belgeyi kullanmak amacıyla sahte özel belge düzenlediği veya gerçek belgeyi değiştirdiği tespit edilirse, henüz malvarlığı bakımından bir yarar sağlanmamış, mal alınmamış veya sahte özel belge kullanılmamış yani ikinci hareket gerçekleşmemiş olsa dahi fail ilgili suça teşebbüsten sorumlu olur¹⁷⁰.

D. Seçimlik Hareketli Suçlarda İcra Hareketlerinin Başlangıcı

Kanun koyucunun suç tipinde birden fazla hareketi birbirinden bağımsız olarak gösterdiği suçlar seçimlik hareketli suçlardır¹⁷¹. Seçimlik hareketli suç tanımlarında gösterilen birden çok hareket arasında veya bağlayıcı kullanılmaktadır¹⁷². Kanun'da seçimlik olarak gösterilen hareketlerin dışında bir hareketle suç işlenemez¹⁷³. Tipte gösterilen hareketlerden birisinin yapılması suçun oluşması için ye-

kınana sopayla vurup yakalayarak suça konu eşyayı alıp kaçması biçiminde oluşan eyleminin 5237 Sayılı Yasanın 149/1-d maddesinde tanımlanan konutta yağma suçunu oluşturduğu gözetilmeden, aynı Yasanın 148/1 maddesiyle uygulama yaparak eksik ceza verilmesi..”, Koca Üzülmöz, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 745.

¹⁶⁸ Yaşar, “Hırsızlık ve Yağma Suçlarının Tamamlanma ve Sona Erme Zamanlarının Tespiti”, 555.

¹⁶⁹ Koca ve Üzülmöz, Ceza Hukuku, 123; Özen, Ceza Hukuku, 230.

¹⁷⁰ Koca ve Üzülmöz, Ceza Hukuku, 123; Özen, Ceza Hukuku, 230.

¹⁷¹ Özgenc, Türk Ceza Hukuku, 186; Koca ve Üzülmöz, Ceza Hukuku, 124; Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 188; Zafer, Ceza Hukuku, 196; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 57; Akbulut, Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 231; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 374; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 47.

¹⁷² Zafer, Ceza Hukuku, 196; Özen, Ceza Hukuku, 231.

¹⁷³ Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 188.

terlidir, kanunda gösterilen tüm hareketlerin aynı anda yapılması gerekmediği gibi birden fazla hareketin yapılması halinde de yine tek suç oluşmaktadır¹⁷⁴. Ancak bu halde TCK 61. madde dolayısıyla temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gereken hususlara göre alt sınırdan uzaklaşarak ceza verilebilir¹⁷⁵. Türk Ceza Kanunu'nda seçimlik hareketli suçlara gösterebilecek göçmen kaçakçılığı (TCK m.79), insan ticareti (TCK m. 80), konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m. 116), hakaret (TCK m. 125), mala zarar verme (TCK m. 204) gibi birçok suç tipi bulunmaktadır. Seçimlik hareketler verilen örneklerde olduğu gibi aynı fıkra da gösterilebileceği gibi, ihaleye fesat karıştırma suçunda (TCK m. 235/2)¹⁷⁶ olduğu gibi aynı fıkranın farklı bentlerinde veya edimin ifasına fesat karıştırma suçundaki (TCK m 236/2)¹⁷⁷

¹⁷⁴ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 124; Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Hafızoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 188; Demirbaş, Ceza Hukuku, 234; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 208; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 263; Zafer, Ceza Hukuku, 196; Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Akbulut, Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 231; Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 249; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 374;; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 47.

¹⁷⁵ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 225; Karakehya, Ceza Hukuku, 57; Akbulut, Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 231; Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 251;; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 47.

¹⁷⁶ "Aşağıdaki hallerde ihaleye fesat karıştırılmış sayılır:

a) Hileli davranışlarla;

1. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek,

2. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak,

3. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak,

4. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı halde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak.

b) Tekliflerle ilgili olup da ihale mevzuatına veya şartnamelere göre gizli tutulması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak.

c) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek.

d) İhaleye katılmak isteyen veya katılan kişilerin ihale şartlarını ve özellikle fiyatı etkilemek için aralarında açık veya gizli anlaşma yapmaları."

¹⁷⁷ "Aşağıdaki fiillerin hileli olarak yapılması halinde, edimin ifasına fesat karıştırılmış sayılır:

a) İhale kararında veya sözleşmede evsafı belirtilen maldan başka bir malın teslim veya kabul edilmesi.

gibi seçimlik olarak gösterilen bentler içerisinde aynı bent içerisinde de gösterilebilir¹⁷⁸. Seçimlik hareketli suç tanımlarında yer alan hareketlerin bazıları icrai bazıları ihmali olabilir¹⁷⁹. Konut dokunulmazlığının ihlali suçunda konuta veya eklentiye rıza dışında girmek icrai bir hareket iken rıza ile girdikten sonra konuttan veya eklentiden çıkmamak ihmali bir harekettir.

Seçimlik hareketli suçta suç oluşturana hareketlerin hepsinin konusu aynıdır. Seçimlik hareketlerden her biri aynı konuyla alakalı olarak aynı konu üzerinde gerçekleşmektedir¹⁸⁰. Seçimlik hareketler ancak nesnel olarak aynı konuya ilişkin olarak işlendiklerinde seçimlik suç söz konusu olmaktadır. Aynılık ile tür bakımından aynılık kastedilmemektedir¹⁸¹. Seçimlik hareketlerin konusunun ayrı olması halinde ise bağımsız suçlar söz konusudur. Yani bir suçun seçimlik hareketli suç mu olduğu yoksa ayrı ayrı suçların mı söz konusu olduğu hareketlerin konusuna bakılarak tespit edilir¹⁸². Örneğin; uyuşturucu madde ticareti (TCK m. 188) seçimlik hareketli bir suçtur, fail bir ton uyuşturucu maddeyi satın almış ve bu uyuşturucu maddeyi nakletmiş ise tek suç oluşmaktadır, çünkü satma ve nakletme fiilleri aynı uyuşturucu madde üzerinde gerçekleşmektedir. Ama fail bir ton uyuşturucu maddeyi satışa arz etmiş, başka bir ton uyuşturucu maddeyi ise depolamış ise seçimlik hareketleri aynı uyuşturucu madde yani aynı konu üzerinde gerçekleşmediği için bir değil iki ayrı uyuşturucu madde suç söz konusudur¹⁸³.

Seçimlik hareketli suçlarda konunun aynı olması kaydıyla seçimlik hareketlerden birinin birden fazla işlenmesi veya birinin kesintisiz olarak gerçekleştirilmesi halinde de tek bir suç söz konusudur¹⁸⁴. Kişinin düzenlediği sahte pasaport ile çeşitli defalarda yurtdışına çıkış

b) İhale kararında veya sözleşmede belirtilen miktardan eksik malın teslim veya kabul edilmesi"

¹⁷⁸ Özen, Ceza Hukuku, 231.

¹⁷⁹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Zafer, Ceza Hukuku, 197.

¹⁸⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 125; Karakehya, Ceza Hukuku, 57; Akbulut, Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 231.

¹⁸¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188; Akbulut, Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 231.

¹⁸² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Koca ve Üzülmüş, Ceza Hukuku, 125.

¹⁸³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Akbulut, Ceza Hukuku, 336.

¹⁸⁴ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 186; Akbulut, Ceza Hukuku, 340.

ve yurda giriş yaptığı bir örnekte sahte pasaportun düzenlendiği an resmi belgede sahtecilik suçu oluşmuştur. Düzenlenen sahte pasaportun kullanılıp kullanılmamasının resmi belgede sahtecilik suçu bakımından bir önemi yoktur, çünkü pasaport sahte olarak düzenlendiği an suç tamamlanmıştır. Dolayısıyla failin ayrıca bu sahte pasaportu kullanması ve bu pasaportla yurtdışına çıkması halinde resmi belgede sahtecilik suçunun seçimlik hareketleri gerçekleşmiş ve tek bir suç oluşmuş olacaktır. Failin düzenlemiş olduğu sahte pasaport ile birden fazla kez yurtdışına çıkması ve pasaportu çeşitli kerelerde kullanması halinde de suçun konusu nesnel olarak aynı olduğu için yine tek bir resmi belgede sahtecilik suçu oluşacaktır¹⁸⁵.

Seçimlik hareketli suçlarda kanuni tipte gösterilen hareketlerden birisinin gerçekleştirilmesi ile suç tamamlanır, diğer hareketlerin yapılmasına gerek yoktur. Seçimlik hareketlerden birinin tamamlanması, diğerinin ise teşebbüs aşamasında kalmış olması halinde ise artık teşebbüs aşamasında kalmış değil, tamamlanmış suç söz konusudur¹⁸⁶. Seçimlik hareketli suçlarda birden fazla hareketin yapılması durumunda cezalandırılmayan hareketin hangisi olduğuna ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre cezalandırılan hareket ilk değil son yapılan harekettir. Görüşe göre ilk hareket ikinci hareketin gerçekleştirilmesi bakımından araç niteliğindedir. Bu nedenle de cezalandırılan hareket araç işlevi gören ilk hareket değil ikinci harekettir¹⁸⁷. Diğer bir görüş ise ilk hareketin cezalandırıldığını sonraki hareketlerin ise cezalandırılmayan hareketler olduğunu savunmaktadır¹⁸⁸. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre seçimlik olarak sayılan hareketlerden birisinin yani ilk hareketin yapılmasıyla suç oluşur, sonraki hareketler ise cezalandırılmayan sonraki hareket niteliğindedir¹⁸⁹. Sonraki hareketler ilk hareketle elde edilen menfaatin değerlendirilmesini veya temin edilmesini sağlamaktadır, bu nedenle ilk hareketle kanunun ihlal edilmesi sonraki fiil veya fiillerin ihlallerini

¹⁸⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188.

¹⁸⁶ Koca ve Üzülmöz, Ceza Hukuku, 125.

¹⁸⁷ Kayıhan İçel, Suçların İctimai (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972), 198-199.

¹⁸⁸ İçel, Suçların İctimai, 198-199.

¹⁸⁹ Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 263; Zafer, Ceza Hukuku, 196; İçel, Suçların İctimai, 198-202.

de içine almakta, ilk hareketle oluşan hukuka aykırılık onları da kapsamaktadır. Dolayısıyla seçimlik hareketlerin ayrı ayrı gerçekleştirilmesi halinde kanun birden fazla değil sadece bir kez ihlal edilmiş ve tek bir suç oluşmuştur.¹⁹⁰ Ancak seçimlik ikinci veya sonraki harekete katılan şerik ilk hareketin gerçekleştirilmesine iştirak etmemiş olsa dahi suça iştiraktan yine de sorumludur¹⁹¹.

Seçimlik hareketlerden herhangi biri önce ya da sonra gerçekleştirilebilir. Suç seçimlik hareketlerden herhangi biriyle işlenebileceği için birden çok seçimlik hareket yapılmış olsa bile suç yapılan ilk hareket ile birlikte tamamlanacaktır. Sonraki hareketler ise ilk hareketten sonra yani suç tamamlandıktan sonra gerçekleştirildikleri için suçun oluşumuna etki etmeyen cezalandırılmayan hareket teşkil edecektir¹⁹². Seçimlik hareketli bir suç olan güveni kötüye kullanma suçunda fail muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyetliği kendisine devredilmiş başkasına ait olan mal üzerinde devir olgusunu inkâr ettiği an suç oluşacaktır. Fail zilyetliğin devri dışında ayrıca tasarrufta bulunmuş örneğin malı satmış ise bu hareket artık cezalandırılmayan sonraki hareketi oluşturacaktır¹⁹³. Bu suçta ilk hareket olan devir olgusunun inkârı ile devir dışında tasarrufta bulunma hareketi arasında araç-amaç hareket veya asıl norm yardımcı norm ilişkisi bulunmamaktadır, fail önce malı satıp sonrasında devir olgusunu da inkâr edebilir¹⁹⁴. Fail önce devir olgusunu inkâr etmiş, sonra ise bir başkasının yardımıyla malı satmış ise zilyetliğin devri dışında tasarrufta bulunma hareketine yardım eden kişi güveni kötüye kullanma suçundan dolayı şerik olarak sorumlu olacaktır¹⁹⁵.

Seçimlik hareketlerden herhangi birisiyle suçun işlenmesi mümkün olmakla ve birden fazla hareket gerçekleştirilse de tek bir suç oluşmakla birlikte hem ilk harekete hem de sonraki harekete iştirak mümkündür. Bu hareketler aralarında iştirak iradesi olmayan birden

¹⁹⁰ Zafer, Ceza Hukuku, 196; İçel, Suçların İctimai, 198-202.

¹⁹¹ Zafer, Ceza Hukuku, 196; İçel, Suçların İctimai, 198-202.

¹⁹² Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 252.

¹⁹³ İçel, Suçların İctimai, 202; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 263; Zafer, Ceza Hukuku, 196; Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 252.

¹⁹⁴ İçel, Suçların İctimai, 200.

¹⁹⁵ İçel, Suçların İctimai, 202; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 263; Zafer, Ceza Hukuku, 196.

fazla kişi tarafından gerçekleştirilse elbette birden fazla suç oluşacaktır¹⁹⁶. Her ne kadar suç ilk hareketin yapılmasıyla birlikte tamamlansa da sonraki hareketlerin fail bakımından cezalandırılmaması şerikler bakımından aynı sonucu doğurmaz. Cezalandırılmayan sonraki hareket fail bakımından gerçekleştirilen sonraki hareketin cezalandırılmamasıdır. Çünkü ilk hareketin cezalandırılmasıyla sonraki hareketler de cezalandırılmış kabul edilmekte, yani seçimlik suç özelinde kanunda gösterilen farklı hareketler gerçekleştirilse dahi tek suç oluştuğu için verilen ceza gerçekleştirilen tüm fiilleri kapsamaktadır. Birinci hareket gerçekleştiğinde oluşan hukuka aykırılık sonraki hareketleri de kapsadığı için gerçekleştirilen sonraki tipik hareketler cezalandırılmayan sonraki hareket niteliğine sahiptir¹⁹⁷. Seçimlik hareketli suçlar bakımından birden fazla seçimlik hareketi gerçekleştirmek suretiyle aynı normun birden fazla ihlal edilmesi ve dolayısıyla birden fazla suç oluşması ancak görünüştedir. Gerçekte ise yapılan birden fazla seçimlik hareket tek bir suç oluşturmaktadır. Bu halde gerçek anlamda suçların birleşmesi söz konusu değildir. Bu nedenle seçimlik ilk hareketin yapılmasından sonra diğer hareketlerin de yapılması ayrıca cezalandırılmayı gerektirmez¹⁹⁸. Seçimlik suçun niteliği gereği olan bu durum sadece fail için geçerlidir. Bu durumun şerikleri de kapsamasının kabulü ise kanımızca mümkün değildir ve adaletsizliğe neden olacaktır¹⁹⁹.

Seçimlik hareketli suçlar tipik hareket tekliğinin bir örneğidir. Normatif teklik olarak da adlandırılan tipik hareket tekliğinde, doğal anlamda birden fazla hareket kanun koyucu tarafından ortak bir hukuki değerlendirmeye tabi tutularak kanuni tipte birleştirilmekte ve tek bir hareket sayılmaktadır²⁰⁰. Yani aslında gerçekleşen hareket

¹⁹⁶ İçel, Suçların İçtimaı, 202-203, Özen, Ceza Hukuku, 231; iştirakin ancak suçun icra hareketleri tamamlanana kadar mümkün olduğunu, ilk hareketin yapılmasıyla birlikte suç tamamlanmış olacağı için cezalandırılmayan sonraki hareketlere iştirakin mümkün olmadığını savunan görüş için bkz. Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 253.

¹⁹⁷ Kayıhan İçel, “Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2008): 43.

¹⁹⁸ İçel, “Görünüşte Birleşme”, 44.

¹⁹⁹ İçel, Suçların İçtimaı, 202-203,

²⁰⁰ Artuk vd., Ceza Hukuku, 846; Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, 387; Özбек, Doğan ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku, 573; Neslihan Göktürk, Fikri İçtima

sayıları birden fazla iken tip dolayısıyla bu hareketler hukuki olarak tek bir hareket kabul edilmektedir²⁰¹. Tipik hareket tekliği bakımından önemli olan kanuni tipte birden fazla hareketin tek bir hareket olarak tanımlanıp tanımlanmadığıdır. Eğer kanunda birden fazla hareket tek bir fiil olarak tanımlanmış ise artık doğal anlamda hareketler birden fazla olsa dahi bunların hepsi tek bir hareket kabul edilmektedir²⁰². Tipik hareket tekliği birleşmiş hareketli suçlar, seçimlik hareketli suçlar, bileşik suçlar, kesintisiz suçlarda karşımıza çıkmaktadır²⁰³. Seçimlik hareketli suçlarda seçimlik olarak belirtilen hareketlerin tümü norm karşısında değerlendirmeye tabi tutulduğunda tek bir fiil sayılmaktadır²⁰⁴. Birden fazla seçimlik hareketin gerçekleştirilmesi suç sayısında değil, haksızlığın kapsamı üzerinde etkili olmakta, bu halde fiilin haksızlığı arttığı için cezanın belirlenmesinde alt sınırdan uzaklaşmayı gerektirmektedir²⁰⁵. Tipiklikte gösterilen tüm objektif ve sübjektif unsurlar gerçekleştiğinde ve fiil hukuka aykırı olduğunda suç tamamlanmaktadır, tipikliğin gerçekleşmesi demek olan suçun tamamlanmasına ilişkin tespit her bir suç tipine göre ilgili normatif düzenleme esas alınarak yapılmalıdır²⁰⁶. Tipikliğin gerçekleşmesiyle birlikte suç tamamlanmakla beraber, tamamlanmakla birlikte her zaman suç sona ermemektedir²⁰⁷. Suçun sona erme aşaması bakımından tipiklikte gösterilen gerekli ve yeterli unsurlar gerçekleştiğinde suç oluşmakta ve tamamlanmaktadır²⁰⁸. Fiil sona erdiğinde ise suç sona ermektedir²⁰⁹. İcra hareketlerinin tamamlanmasına rağmen devam ettirildiği sona erme aşaması özellikle iştirak, zamanaşımı,

(Ankara: Adalet Yayınevi, 2013) 125; İnanç İçten, Türk Ceza Hukukunda Suçların İctimai (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021) 50.

²⁰¹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 846; Göktürk, Fikri İctima, 125; İçel, Suçların İctimai, 30; İçten, Suçların İctimai, 50.

²⁰² Artuk vd., Ceza Hukuku, 846; Göktürk, Fikri İctima, 125; İçel, Suçların İctimai, 30; Önder, Ceza Hukuku, 459.

²⁰³ Artuk vd., Ceza Hukuku, 846; Koca ve Üzülmez, Ceza Hukuku, 522; İçten, Suçların İctimai, 51.

²⁰⁴ Göktürk, Fikri İctima, 133; İçten, Suçların İctimai, 53.

²⁰⁵ Göktürk, Suçların İctimai, 133; İçten, Suçların İctimai, 50.

²⁰⁶ İçer, Suça Teşebbüs, 25-26.

²⁰⁷ İçer, Suça Teşebbüs, 28.

²⁰⁸ Özocak, Suça Teşebbüs, 31; Aksoy İpekçioğlu, 25; İçer, Suça Teşebbüs, 25-26.

²⁰⁹ Özocak, Suça Teşebbüs, 31; Aksoy İpekçioğlu, 25.

meşru savunma gibi bazı ceza hukuku kurumları açısından önem taşımaktadır²¹⁰. Tamamlanmış suçun somut ağırlığının en ileri aşamasına ulaşılması ile birlikte suç sona ermektedir²¹¹. Kimi suçlarda suçun tamamlanma anı ile sona erme anı aynı olmasına rağmen, kimi suç tiplerinde suç tamamlandıktan bir müddet sonra sona ermekte, tamamlanma anı ile sona erme anı çakışmamaktadır²¹². Seçimlik hareketli suçlarda da suçun oluşması için gerekli unsurların gerçekleştiği an yani ilk seçimlik hareketin yapıldığı an suçun tamamlanma anı iken fiilin sona erdiği an suçun sona erme anıdır. Birden çok hareketin hukuki bir değerlendirmeye tek bir suçu oluşturduğu, tipik hareket tekliğinin söz konusu olduğu seçimlik hareketli suçlarda ilk hareketin yapılmasıyla birlikte suç tamamlanmış olmakla birlikte suç yolu (iter criminis) henüz kapanmamış, yani suç henüz sona ermemiştir²¹³. İlk hareketin yapılmasıyla birlikte suç tamamlanmış olmakla birlikte, tipe uygun hareket hala sürmekte yani sona ermemektedir. Bu nedenle suç sona ermediği müddetçe iştirak mümkündür²¹⁴. Örneğin; seçimlik hareketli bir suç tipi olan resmi belgede sahtecilik suçunda sahte belgenin düzenlenmesi ile suç tamamlanmıştır, bu sahte belgenin kullanılması ile ise suç bitmiş sona ermiştir²¹⁵. Bu nedenle de resmi belgede sahtecilik suçunda dava zamanasını süresi suçun tamamlandığı düzenlenme anında değil, suçun sona erdiği son kullanma anından itibaren başlamaktadır²¹⁶. Bu da resmi belgede sahtecilik suçu gibi

²¹⁰ İçer, Suça Teşebbüs, 28.

²¹¹ Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 25.

²¹² Aksoy İpekçioğlu, Suça Teşebbüs, 25.

²¹³ Tozman, “Suçun Tamamlanması”, 131, 136.

²¹⁴ Tozman, “Suçun Tamamlanması”, 136.

²¹⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 187.

²¹⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 8.5.2012, E. 2012/11-292, K. 2012/184; “Afşin İlçesine bağlı...belde belediyelerinden, çoğunluğu Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar ve kurumlar olmak üzere değişik kamu kuruluşlarına kurumlar arası geçiş için başvuruda bulunan 498 kişi hakkında adı geçen belediyelerde gerçekte çalışmamış oldukları halde, çalışıyorlarmış gibi hizmet belgeleri, sicil dosyaları, işe başlama yazıları, sınav tutanakları, muvafakat tutanakları ve encümen kararları düzenlenir. Bu kişiler gerçeğe aykırı olarak düzenlenen belgeleri mesnet göstererek, çeşitli kamu kuruluşlarına geçiş yapmak amacıyla başvuruda bulunurlar. Bu olayda çok sayıda resmi belgede sahtecilik suçu işlenmiştir. Bu suçlar iştirak halinde işlenmiştir. Düzenlenen her bir resmi belgede sahtecilik suçu bakımından dava zamanasını süresi, bu suçun seçimlik hareketlerinden kullanma olgusunun gerçekleştiği tarihten itibaren, yani düzenlenen sahte

seçimlik hareketli suçlar bakımından suçun tamamlanma anı ile sona erme anının farklı zamanlar olduğunu göstermektedir²¹⁷.

Türk Ceza Kanunu'nun 40. maddesinde kabul edilen sınırlı bağıllık kuralı dolayısıyla azmettiren veya yardım eden ancak kasıtlı ve hukuka aykırı fiilin gerçekleştirilmesi, yani hareketin tamamlanması veya teşebbüs aşamasında kalmış olması, şartıyla cezalandırılabilir. Seçimlik hareketli kasıtlı suçlarda aynı konuya ilişkin olmak kaydıyla ilk seçimlik hareket yapıldıktan sonra ilk harekete iştirak edilmemiş olsa da diğer gerçekleştirilen hareketlere iştirak mümkündür. Bu suçlarda failin seçimlik hareketlerden birini gerçekleştirdikten sonra diğerini gerçekleştirmek için hareket etmesi ancak bu hareketini tamamlamaması durumunda teşebbüsten dolayı değil tamamlanmış suçtan sorumlu olması ilk harekete değil ikinci harekete iştirak eden şerikin cezasız kalması sonucuna yol açmaz²¹⁸. Tipik ikinci hareket bakımından henüz icra tamamlanmamıştır ve şeriklerin gerçekleştirmiş olduğu hareketler meydana gelen suç bakımından nedensel değer taşımaktadır. Bu durumda şerik failin fiiline bağlı olarak cezalandırılacağı için teşebbüs aşamasında kalmış değil tamamlanmış suçtan dolayı sorumlu olur. Örneğin; seçimlik hareketli bir suç olan göçmen kaçakçılığı (TCK m.79) suçu bakımından fail hem yasadışı yollardan göçmenleri ülkeye sokmuş hem de aynı göçmenleri yasadışı yollardan yurtdışına çıkarmış olabilir. Bu örnekte birden fazla seçimlik hareket gerçekleştirilmiş olsa dahi tek bir göçmen kaçakçılığı suçunun oluştuğunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır²¹⁹. Fail yasadışı yollardan ülkeye göçmenleri soktuğu anda suç oluşmuştur, yasa dışı yollardan ülkeye sokulması seçimlik hareketine iştirak etmeyen ancak göçmenlerin yurtdışına çıkarılmaları sırasında kendisine ait kamyonu ödünç veren kişi her ne kadar suç ilk hareket yapılmış olduğunda tamamlanmış olsa dahi yardım eden olarak sorumlu olacaktır²²⁰. Ben-

resmi belge mesnet gösterilerek kurumlar arası geçiş için yapılan başvuru tarihinden itibaren işlemeye başlamıştır.", Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188.

²¹⁷ Tozman, "Suçun Tamamlanması", 136-137.

²¹⁸ İçel, Suçların İçtimalı, 202; Centel, Zafer ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 263; Zafer, Ceza Hukuku, 196.

²¹⁹ Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 96; Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 88.

²²⁰ Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 96; Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 87.

zer şekilde gerekli koşullar oluştuğunda ilk seçimlik hareket yapıldıktan sonra bu hareket ile ilgisi olmayan bir kişinin, ikinci seçimlik hareketin yapılmasına müşterek fail olarak katılması da kanımızca mümkündür. Örneğin A, yabancı B'yi yasadışı yollardan ülkeye sokmuş, sonrada C ile görüşmüş ve C, B'nin maddi menfaat karşılığında evinde kalmasına izin vermiştir. Bu olayda C'nin yasadışı yollardan ülkeye sokma hareketiyle bir ilgisi yoktur, göçmen kaçakçılığı suçu B ülkeye girdiği anda tamamlanmıştır. İlk seçimlik hareketin yapılmasıyla suç henüz sona ermemiş olduğu için suç tamamlandıktan sonra da diğer kişilerin fiilin icrasına müşterek fail olarak katılması mümkündür. C'nin maddi menfaat karşılığı B'nin evinde kalmasına izin verme hareketi suç tamamlandıktan sonra gerçekleşmiştir, bu hareket ile fiil üzerine fonksiyonel hâkimiyet kurulmuş olduğu ve A ile C arasında birlikte suç işleme kararı da olduğu için B yardım eden değil, müşterek faildir²²¹.

Neticenin arandığı seçimlik suçlar bakımından ise suçun tamamlanma anı neticenin gerçekleşme anıdır. Bu nedenle hangi hareket neticeye yol açmış ise cezalandırılan hareket de o harekettir. Ancak birden fazla hareket neticeyi meydana getirmeye elverişli ve netice bu hareketlerin gerçekleştirilmesinden sonra meydana gelmiş ise yine suça neden olan hareket gerçekleştirilen ilk harekettir, sonraki hareketler ise seçimlik hareketli suçlarda birden fazla hareketin yapılmasının suçun tekliğini etkilememesi nedeniyle cezalandırılmayan sonraki hareket veya hareketleri oluşturmaktadır²²².

E. Bölünebilen veya Kesintili Suçlarda İcra Hareketlerinin Başlangıcı

Çok hareketli suçların bir diğeri de bölünebilen suçlardır. Amaca ulaşılamasa dahi ilk hareketin yapılmasıyla suçun tamamlandığı suçlar bölünebilen suçlardır. Bu suçlara kesintili suçlar da denilmektedir. Bölünebilen suçlarda da failin gerçekleştirdiği hareket ve gerçekleşmesini arzuladığı hareket olmak üzere birden fazla hareket vardır²²³. Bu suçlar bakımından ilk hareketin yapılmasından sonra failin gerçek-

²²¹ Tezcan, Erdem ve Önok, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 96; Koray Doğan, Göçmen Kaçakçılığı Suçu (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 150.

²²² İçel, Suçların İçtimai, 201; Öntan, Ceza Hukukunda Davranış, 252.

²²³ Önder, Ceza Hukuku, 179.

leşmesini istediği hareket meydana gelmese dahi suç tamamlanmış kabul edilmektedir²²⁴. Failin gerçekleştirmek istediği amacın meydana gelmesi ise genellikle cezayı artıran nitelikli hal olarak düzenlenmektedir²²⁵. Bölünebilen suça örnek olarak iftira (TCK m. 267) verilebilir. İftira suçu bakımından hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılmasını ya da idari bir yaptırım uygulanmasını sağlamak için bir kimseye hukuka aykırı fiil isnat etmek hareketi cezalandırılmaktadır. Failin gerçekleşmesini istediği husus mağdur hakkında cezai muhakeme yapılması ya da idari olarak cezalandırılmasıdır. Ancak bu netice meydana gelmese dahi suç tamamlanmıştır²²⁶. Bu neticelerin meydana gelmesi TCK 267 de cezayı ağırlaştıran nitelikli hal olarak kabul edilmiştir²²⁷. Failin hareketinin mağdurun ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet hapis cezasına mahkûm edilmesine neden olması halinde veya hapis cezasının infazına başlanması halinde iftira suçundan dolayı verilecek ceza artırılmaktadır. (TCK m. 267/5-6) TCK m. 267/5 dolayısıyla cezanın artırılabilmesi için mağdur hakkında verilen cezanın kesinleşmiş olması gerekmekle birlikte infazına başlanması şart değildir²²⁸.

Bölünebilen suçlarda gerçekleşmesi istenen amaç hareket fail ya da üçüncü bir kişi tarafından yapılabilir²²⁹. Yine bu suçların temel hali bakımından ilk hareketin yapılmasıyla birlikte suç tamamlanmıştır. Gerçekleştirilmesi istenen neticenin meydana gelip gelmesi suçun temel hali bakımından önemli değildir²³⁰. Bu tür suçlarda fail ilk hareketi yaparken bu hareketin dışında başka hareketlerin de meydana

²²⁴ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Önder, Ceza Hukuku, 179; Özen, Ceza Hukuku, 230.

²²⁵ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Özen, Ceza Hukuku, 230.

²²⁶ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Özen, Ceza Hukuku, 230; Yener Ünver, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 149; Mustafa İberyay Arıkan, Türk Ceza Hukukunda İftira Suçu (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 133-134; Alp Tolgahan Serttaş, Türk Ceza Hukukunda İftira Suçu (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 162; Köksal Bayraktar, "İftira", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 40/1-4 (1974) : 200; Ersan Şen ve Ertekin Aksüt, "İftira Suçu", içinde: Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan Cilt I, ed. Ayşe Nuhoğlu, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014) 483.

²²⁷ Artuk vd., Ceza Hukuku, 335; Özen, Ceza Hukuku, 230; Arıkan, İftira Suçu, 134.

²²⁸ Ünver, İftira; 136; Arıkan, İftira Suçu, 153; Serttaş, İftira, 155; Şen ve Aksüt, İftira, 469.

²²⁹ Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Özen, Ceza Hukuku, 230.

²³⁰ Artuk vd., Ceza Hukuku, 336.

gelmesini istemektedir. Ancak failin yapmış olduğu birinci hareket sonucunda gerçekleşmesini istediği hareketin meydana gelip gelmemesi suçun oluşumu için önem taşımadığından bu tür suçlara bölünebilen veya kesintili suçlar denmektedir. Suç zaten birinci hareketin yapılmasıyla birlikte tamamlanmaktadır. Birinci hareketin yapılması sonrasında amaçlanan hareketlerin yapılamaması halinde ise teşebbüs değil yine tamamlanmış suç söz konusudur²³¹.

F. İtiyadi Suçlarda İcra Hareketlerinin Başlangıcı

Kural olarak suçların işlenmesi bakımından tek bir icrai ya da ihmali hareketin yapılması yeterlidir, ancak bazı suçlar bakımından icra ya da ihmali hareketinin alışkanlığın söz konusu olacağı kadar sık sayıda tekrarlanması gerekir. Bu tür suçlar itiyadi suç olarak adlandırılmaktadır²³². İtiyadi suç suçun oluşması için kanunda gösterilen hareketin birden fazla yapılmasının gerekli olduğu suçlardır²³³. Aynı hareketin tekrarlanması ile itiyadi suç söz konusu olmaktadır. Suç tipinde gösterilen hareketin bir kez yapılması ile bu suç oluşmamaktadır²³⁴. İtiyatın varlığı için hareket belirli sayıda ve çok kez tekrarlanmalıdır, bu suçlarda son hareketin yapıldığı an suç tamamlanmaktadır²³⁵.

Doktrinde tefecilik suçunun itiyadi suç oluşturup oluşturmadığı konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Tefecilik suçu 5237 sayılı Kanunu'nun 241.maddesinde *"Kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beşyüz günden beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır"* şeklinde düzenlenmiştir. 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 16/2 maddesinde de *"bir taşınırı rehin almak suretiyle ödünç para verme işini devamlı yapan kişi tefecilik suçundan dolayı cezalandırılır."* hükmü yer almaktadır. 6750 sayılı Kanun'un 16/2 maddesine göre ödünç para verme işlerini sürekli bir şekilde yaparak itiyat haline

²³¹ Önder, Ceza Hukuku, 179.

²³² Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 190; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 375; Alacakaptan, Suçun Unsurları, 46.

²³³ Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Dönmezer ve Erman, Nazari ve Tatbiki, 375.

²³⁴ Demirbaş, Ceza Hukuku, 234-235.

²³⁵ Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Önder Tozman, "Suçun Tamamlanması ve Sona Ermesi Kavramları", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7/1 (2008): 124.

getiren kişiler TCK'nın 241. maddesine göre cezalandırılmaktadır. TCK'nın 241. maddesinden önce yürürlükte bulunan 90 Sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye göre tefecilik suçunun söz konusu olması için ödünç para verme işleminin birden fazla kez yapılması ya da ödünç para vermenin *meslek ittihaz edilmiş* olması gerekiyordu²³⁶. Bu dönemde ödünç para verme işlemleri ancak sürekli ve sistematik olarak gerçekleştirildiğinde yani itiyat haline getirildiğinde tefecilik kabul ediliyordu²³⁷. Bir görüş TCK 241 maddede düzenlenen tefecilik suçunun itiyadi suç oluşturduğunu savunmaktadır²³⁸. Görüşe göre TCK'nın 241. maddesinde düzenlenen suçun kenar başlığının tefecilik olarak adlandırıldığı ve her ne kadar suç tanımında yer almasa da tefecilik suçu ile cezalandırılan hareketin bir kez ödünç para verme işlemi değil bir kişiye birçok kez ya da birden fazla kişiye sürekli şekilde ödünç para verme işlemi olduğunu ileri sürmektedir²³⁹. TCK'nın 241. maddesinin eksik norm olduğu ve 90 sayılı KHK'nın 9. maddesi ile birleştirilerek hükmün değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır²⁴⁰. Doktrinde hâkim olan bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise tefecilik suçunun oluşması için itiyat gerekmemekte, bir kez dahi ödünç para verme işlemi suçu oluş-

²³⁶ 90 Sayılı KHK Tefecilik Sayılan İşlemler m.9 :” *Bu Kanun Hükmünde Kararname uyarınca ikrazatçılık yapmak üzere izin alınmadan, faiz veya her ne ad altında olursa olsun, bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle, ödünç para verme işlemlerinin yapılması veya bu işlerin meslek ittihaz edilmesi ve Kanun Hükmünde Kararname uyarınca alınan ikrazatçılık izni iptal edildiği halde ödünç para verme işlerine devam edilmesi, tefecilik sayılır. Tefecilik yaptığı mahkemece sabit görülenlerin işyerleri, Valiliklerce kapatılır.*”

²³⁷ Yargıtay 7. CD, 10.2.2010, E.2007/10687, K.2010/1639; “*Sanık savunmasında mal alış veriş sonucunu düzenlenenen faturalara istinaden senetlerin tanzim edildiğini beyan etmişse de, hükmüne esas alınan bilirkişi raporunda müşteki aleyhine Tekirdağ İcra Müdürlüğü’nün .. sayılı dosyalarında takibe konulan senetlere sanığın ibraz ettiği defter kayıtlarında rastlanmadığının belirtildiği, daha önce hakkında tefecilik suçundan dava açıldığı da dikkate alınarak başka şahıslara faiz karşılığı ödünç para verip vermediği eyleminin sistemli bir şekilde süreklilik taşıyıp taşımadığı hususlarının araştırıldıktan sonra sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi..*”, Özbeke, Doğan ve Bacaksız, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 954.

²³⁸ Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 4 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008) 3463-3464; Çetin Arslan, “Tefecilik Suçu”, Ankara Barosu Dergisi 1(2014): 34-35; Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 439.

²³⁹ Arslan, Tefecilik, 34-35; Parlar ve Hatipoğlu, 3463-3464.

²⁴⁰ Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 439.

turmaktadır²⁴¹. TCK'nın 241. maddesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nun ve 90 Sayılı KHK'nın tefecilikle ilgili hükümleri zımni olarak yürürlükten kalkmıştır²⁴².

765 sayılı Kanun'un²⁴³ aksine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda itiyadi suçlara yer verilmemiş sadece itiyadi suçu tanımlanmıştır²⁴⁴. Kanun'un 6. maddesinin h bendine göre kasıtlı bir suçun temel ya da nitelikli şekillerini, bir yıl içerisinde, değişik zamanlarda, ikiden fazla işleyen kişi itiyadi suçlu kabul edilmektedir. İtiyadi suçlu hakkında mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanacağı kabul edilmiştir. (TCK m. 58/9) Bu çerçevede TCK'da itiyadi suçun düzenlenmemiş olması, bu tür durumlarda teşebbüs kurumuna ilişkin hukuki tartışmaların yapılmasına gerek bırakmamaktadır.

SONUÇ

Suç teşebbüs konusunda en önemli sorunlardan biri, hazırlık hareketleri ile icra başlangıcı arasındaki sınırın belirlenmesidir. Bu sınır, her suç tipi için ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir problem olmasının yanı sıra, aynı zamanda hukuk devleti kurallarına uygun şekilde yapılması gereken bir ayırmadır. Teşebbüs hükümlerinin devreye gireceği an, failin doğrudan doğruya icra hareketlerine başladığı andır. Doğrudan doğruya icra ölçütü sayesinde, fail yalnızca dışa yansıyan ve belirli bir aşamaya gelmiş eylemlerinden dolayı cezalandırılacak ve böylece failin düşüncelerinden dolayı cezalandırılmasının önüne geçilmiş olacaktır. Türk Ceza Kanunu'na göre, suçun temel ya da nitelikli halleri kanuni tipte belirtilen fiillerin gerçekleştirilmesi ile icraya başlanmış olur. Bu hareketlerle doğrudan doğruya bağlantılı ve bir bütünlük içinde olan diğer hareketler de icra hareketi olarak kabul edilecektir.

²⁴¹ Erhan Günay, Tefecilik Suçu (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 34; Özbek, Ekonomik Ceza Hukuku, 922; İzzet Özgenç, "Tefecilik Suçu", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14/1 (2010): 545; Veli Özer Özbek, "Tefecilik Suçu (TCK m. 241) " Ceza Hukuku Dergisi 5/14 (2010) 35-36.

²⁴² Özgenç, "Tefecilik Suçu", 545.

²⁴³ Örneğin m. 572: "*Sarhoşluğu itiyat derecesine vardırıranlar altı aydan aşağı olmak üzere hafif hapse mahkûm olurlar. İki defa mahkûm olduktan sonra aynı fiili tekrar işliyenler o fiili itiyat etmiş sayılır.*"

²⁴⁴ Artuk vd., Ceza Hukuku, 336; Hafızoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku, 191; Özen, Ceza Hukuku, 233.

Bir hareketin hazırlık mı yoksa icra hareketi mi olduğu, her suç bakımından failin kastının yöneldiği suç tipinin unsurları ve özellikleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Çok hareketli suçlar bakımından da icranın hangi anda başladığı ilgili suç tipinin özelliklerine göre belirlenmeli, bu değerlendirmede teşebbüs kurumunun temel esaslarına uygun hareket edilmelidir. Eğer kanun koyucu, hazırlık niteliğindeki bir hareketi belirli bir suç tipi açısından tipik hareket olarak kabul etmişse, bu hareket artık hazırlık hareketi değil, icra hareketi olarak kabul edilmeli, elverişli teşebbüs ve cezalandırılmayan hazırlık hareketleri arasındaki ayrım da buna göre yapılmalıdır. Bizim görüşümüze göre, birleşik hareketli suçlarda failin, ikinci hareketi gerçekleştirmeye yönelik bir kastı olduğu ve bu durumun tespit edilebildiği hallerde, failin suçun icrasına başlamış olduğu kabul edilmelidir. Eğer failin birinci hareketi, ikinci hareketi gerçekleştirmek amacıyla yaptığı anlaşılırsa, teşebbüs hükümleri uygulanmalıdır. Tartışmalı olan özel belgede sahtecilik suçu bakımından failin sahte özel belgeyi kullanmaya yönelik niyetinin tespit edildiği, amacının sahte olarak düzenlediği ya da üzerinde değişiklik yaptığı özel belgeyle muhatabını aldatmak olduğunun belirlendiği hallerde özel belgede sahtecilik suçunun icrasına başlanmıştır.

YAZAR BEYANI	
Mali Destek/Teşekkür Beyanı:	Bulunmamaktadır.
Yazarların Katkıları	Eserin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.
Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı	Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.
Etik Kurul Onayı:	Gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Aksoy İpekçioğlu, Pervin. Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Alacaptan, Uğur. Suçun Unsurları. Ankara: AÜHF Yayınları, 1970.
- Arıkan, Mustafa İberyay. Türk Ceza Hukukunda İftira Suçu. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.

- Arslan, Çetin. “Tefecilik Suçu”. Ankara Barosu Dergisi 1(2014): 25-47.
- Artuk, Mehmet Emin vd. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Artuk, Mehmet Emin vd. Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Aydın, Devrim. “Suça Teşebbüs”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 55/1 (2006): 85-113.
- Bakıcı, Sedat ve Gürsel Yalvaç. 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 2. Ankara: Adalet Yayınevi, 2008.
- Bayraktar, Köksal. “İftira”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 40/1-4 (1974) : 181-206.
- Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut. Türk Ceza Hukukuna Giriş. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2017.
- Çetin, Erol ve İsmail Malkoç. Sahtekârlık Suçları, Bilgisayar Suçları, Tebligat Suçları ve İlgili Mevzuat. Ankara: Adalet Yayınevi, 1995.
- Değirmenci, Olgun “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu”, TBB Dergisi, 19/67 (2006) 57-95.
- Demirbaş, Timur. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Demirer, Muhammed Musab. “Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m. 207)”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2023.
- Doğan, Koray. Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt I. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1997.
- Dönmezer, Sulhi. “Teşebbüste Hazırlık ve İcra Hareketleri Tefriki”. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 8/3-4 (1942): 433-456.
- Dursun, Selman. Disiplinler Arası Bir Yaklaşımla Ceza Hukukunda Hareket Kavram ve Terimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Erman, Sahir ve Çetin Özek. Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar (TCK. 316-318). İstanbul: Alfa Yayınları, 1996.
- Gökcan, Hasan Tahsin. “Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m.207)”. Ankara Barosu Dergisi, 1 (2010), 209-236.
- Gökcan, Ahmed. Belgede Sahtecilik Suçları. İstanbul: Adalet Yayınları, 2018.
- Göktürk, Neslihan. Fikri İçtima. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Günay, Erhan. Tefecilik Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.

- Güngör, Devrim. Resmi Belgelerde Sahtecilik Suçu. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.
- Hafizoğulları, Zeki ve Muharrem Özen. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplum Karşı Suçlar. Ankara: US-A Yayıncılık, 2016.
- Hafizoğulları, Zeki ve Muharrem Özen. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: US-A Yayıncılık, 2016.
- Hakeri, Hakan. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Heinrich, Bernd. Ceza Hukuku Genel Kısım I. Ed. Yener Ünver. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- İçel, Kayıhan. "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu". İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (2008): 35-49.
- İçel, Kayıhan. Suçların İçtimaı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972.
- İçer, Zafer. Suça Teşebbüste Hazırlık Hareketleri ile İcra Hareketlerinin Birbirinden Ayrılması. İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- İçten, İnanç. Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Karakehya, Hakan. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmöz. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmöz. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Malkoç, İsmail. Açıklamalı Ceza Kanunu Cilt 1. Ankara: Malkoç Kitabevi, 2013.
- Meran, Necati. Hırsızlık, Yağma, Malvarlığına Karşı Suçlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Önder, Ayhan. Ceza Hukuku Dersleri. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992.
- Öntan, Yaprak. Ceza Hukukunda Davranış ve Netice. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

- Özbek, Veli Özer. “Tefecilik Suçu (TCK m. 241). Ceza Hukuku Dergisi 5/14 (2010) 39-39.
- Özbek, Veli Özer. Ekonomi Ceza Hukuku İkinci Kitap. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Özen, Mustafa. Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Özen, Mustafa. Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Özgenç, İzzet. “Tefecilik Suçu”. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14/1 (2010): 543-553.
- Özgenç, İzzet. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Özocak, Gürkan. Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Parlar, Ali ve Muzaffer Hatipoğlu. Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Parlar, Ali ve Muzaffer Hatipoğlu. Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 3. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Parlar, Ali ve Muzaffer Hatipoğlu. Türk Ceza Kanunu Yorumu Cilt 4. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Selçuk, Sami. “Suç, Suç Yörüngesi ve Kalkışmanın Konumu”. Adalet Dergisi. 5/Cumhuriyetimizin 60. Yılı Özel Sayısı (1983): 798-815.
- Serttaş, Alp Tolgahan. Türk Ceza Hukukunda İftira Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Soyaslan, Doğan. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Soyaslan, Doğan. Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.
- Sözüer, Adem. Suça Teşebbüs. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1994.
- Şare, Ersin. “Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi 130 (2017): 119-156.
- Şen, Ersan ve Ertekin Aksüt. “İftira Suçu”, içinde: Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan Cilt I, ed. Ayşe Nuhoglu, 467-490. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014.

- Şentürk, Candide ve Mustafa Ruhan Erdem. “Hırsızlığın Yağmaya Dönüşmesi”. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16/2 (2017): 651-674.
- Taşdemir, Kubilay. Belgelerde Sahtecilik Suçları. Ankara: 2019.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat Önok. Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Toroslu, Nevzat ve Haluk Toroslu. Ceza Hukuku Genel Kısım. Ankara: Savaş Yayınevi, 2023.
- Toroslu, Nevzat. Ceza Hukuku Özel Kısım. Ankara: Savaş Yayınevi, 2013.
- Tozman, Önder. Suça Teşebbüs. Ankara: Adalet Yayıncılık, 2015.
- Ünver, Yener. İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Yaşar, Ercan. “Alman Hukukunda Yağma Benzeri Hırsızlık Suçu ışığında Türk Hukukunda Hırsızlık ve Yağma Suçlarının Tamamlanma ve Sona Erme Zamanlarının Tespiti”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25/4 (2021): 527-572.
- Yaşar, Osman, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç. Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 1. Ankara: Adalet Yayıncılık, 2010.
- Yaşar, Osman, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç. Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt 5. Ankara: Adalet Yayıncılık, 2010.
- Yıldız, Ali Kemal. “Yağma”, içinde Özel Ceza Hukuku Cilt IV, 75-115. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Yokuş Sevük, Handan. “Özel Belgede Sahtecilik Suçu (TCK m.207)”. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24/41 (2019), 229-255.
- Yurtcan, Erdener. Yargıtay Kararları Işığında Sahtecilik Suçları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2018.
- Yüce, Turhan Tufan. Ceza Hukuku Dersleri Cilt:1. Manisa: Şafak Basım ve Yayınevi, 1982.
- Yüce, Turhan Tufan. Teşebbüsde Hazırlık ve İcra Hareketlerinin Ayrılması Problemi ve Uygun İlliyyet Teorisinin bu Probleme Tatbiki Denemesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968.
- Zafer, Hamide. Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2021.
- Zafer, Hamide. “Özel Belgede Sahtecilik”, içinde Özel Ceza Hukuku Cilt VI, 145-193. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2020.

- Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2006/8323 (19.09.2006). Koca Üzülmöz, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 745.
- Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2009/12603 (03.11.2009). Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu Cilt 5, 5901-5902.
- Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2009/14620 (25.11.2009). Yaşar, Gökcan ve Artuç, Türk Ceza Kanunu Cilt 5, 5901-5902.
- Yargıtay 7. Ceza Dairesi. K. 2010/1639 (10.02.2010). Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 954.
- Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2010/5878 (10.05.2010). Artuk vd., Ceza Hukuku Özel Hükümler, 872.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu. K. 2012/184 (08.05.2012). Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 188.
- Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2016/2387 (16.03.2016). İçer, Suça Teşebbüs, 303-304.
- Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2017/1772 (10.05.2017). karararama.yargitay.gov.tr.
- Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2021/15358 (07.10.2021). Lexpera İçtihat Bankası.